

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PRIBLIŽEVANJE SLOVENIJE EVROPSKI EKONOMSKI IN
MONETARNI UNIJI TER POVEZOVALNI PROCESI**

Ljubljana, junij 2005

VANJA LOMBAR

IZJAVA

Študentka Vanja Lombar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Vlada Dimovskega in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. OPREDELITEV EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	3
2.1. PRAVNI TEMELJI EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	3
2.2. ORGANIZACIJA IN DELOVANJE EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	4
2.2.1. <i>Institucije evropske ekonomske in monetarne unije</i>	5
2.2.2. <i>Monetarna politika</i>	8
2.2.3. <i>Politika deviznega tečaja in mehanizem deviznih tečajev ERM II</i>	9
2.2.4. <i>Ekonomska politika</i>	12
2.3. FINANČNI VIDIK EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	13
2.4. RAZVOJ EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	15
2.4.1. <i>Zgodovina razvoja evropske ekonomske in monetarne unije</i>	15
2.4.2. <i>Proces oblikovanja evropske ekonomske in monetarne unije v državah članicah EU-15</i>	16
2.5. ŠIRITEV EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE Z NOVIMI ČLANICAMI	18
3. ENOTNA EVROPSKA VALUTA EVRO	23
3.1. EVRO OBMOČJE	23
3.2. KRITERIJI ZA UVEDBO EVRA	24
3.3. FAZE UVEDBE EVRA	25
3.4. NOV EVROPSKI DENAR – EVRO	28
3.5. EVRO V ODNOSU DO EVROPSKEGA GOSPODARSTVA IN PREBIVALSTVA	29
3.6. RAZLOGI ZA UVEDBO EVRA	31
4. POVEZOVALNI PROCESI SLOVENIJE Z EVROPSKO EKONOMSKO IN MONETARNO UNIJO	32
4.1. PREDPRISTOPNA FAZA	34
4.2. PRISTOPNA FAZA	34
4.3. FAZA UVAJANJA EVRA	38
4.3.1. <i>Kriteriji za vstop Slovenije v EMU</i>	40
4.3.1.1. <i>Nominalni kriteriji za vstop Slovenije v EMU</i>	41
4.3.1.2. <i>Realni kriteriji za vstop Slovenije v EMU</i>	49
4.3.2. <i>Vloga Banke Slovenije po vstopu Slovenije v EU in uvedbi evra</i>	55

5. ANALIZA KORISTI IN STROŠKOV ČLANSTVA SLOVENIJE V EVROPSKI EKONOMSKI IN MONETARNI UNIJI	56
5.1. KORISTI ČLANSTVA	57
5.2. STROŠKI ČLANSTVA	58
6. SKLEP	60
LITERATURA	62
VIRI	64

1. UVOD

Evropska ekonomska in monetarna unija (v nadaljevanju EMU) predstavlja izjemni politični, institucionalni in ekonomski dosežek za Evropsko Unijo (v nadaljevanju EU). Po uvedbi evra kot enotne evropske valute s 1. januarjem 1999 in uvedbo evro bankovcev in kovancev s 1. januarjem 2002, je EU dosegla cilj vzpostavitve tesnejšega ekonomskega sodelovanja med državami članicami, ki so uvedle enotno evropsko valuto evro. Od tedaj dalje je ekonomska in monetarna unija realnost za 12 evropskih držav s približno 310 milijoni prebivalcev, ki ustvarijo eno šestino bruto nacionalnega produkta EU. EMU je izjemna v svoji kombinaciji centralnega vodenja monetarne politike s strani Evropske centralne banke in po drugi strani nacionalne suverenosti članic EMU na področju fiskalne in ostalih ekonomskih politik. EMU predstavlja najpomembnejšo spremembo oziroma preobrat globalnega ekonomskega sistema po propadu Bretton Woods sistema fiksnih deviznih tečajev, ki izvira iz začetka 70-ih let prejšnjega stoletja. EMU je dolgotrajen ter dinamičen projekt in ne enkratna institucionalna sprememba. Že od svojega začetka gre za projekt, kjer se države članice pri svojem delovanju držijo koncepta »learning-by-doing«.

Prehod na novo evropsko valuto evro v dvanajstih evropskih državah je bil izveden gladko in brez kakršnih koli večjih zapletov. Makroekonomska stabilnost je zagotovljena, kar je velik dosežek predvsem v času številnih zunanjih šokov, katerim je bil evro priča po letu 1999. Evropska centralna banka je uspešno definirala in implementirala enotno monetarno politiko EU, ki zagotavlja stabilnost cen in se učinkovito odziva na spremenljive ekonomske dejavnike. Vodenje fiskalne politike je bilo v zadnjih petih letih zadovoljivo glede na fazo ekonomskega cikla, v kateri se je nahajalo evropsko gospodarstvo. Po drugi strani pa je EMU v obdobju zadnjih pet let razočarala na področju gospodarske rasti, ki je bila izjemno nizka, in to od leta 2001 dalje. Prav tako EU še ni uspelo izpolniti glavnega cilja Lizbonske strategije, t. j. EU spremeniti v svetovno najbolj konkurenčno in dinamično ekonomsko območje, temelječe na znanju. Rok za dosego tega cilja je leto 2010.

Za temeljitejšo oceno uspešnosti uvedbe EMU bo potrebno preteči še nekaj časa, vendar lahko kljub temu po dobrih petih letih od uvedbe evra zaključimo, da je bil začetek evropske integracije na monetarnem področju uspešen. Pred EMU pa v prihodnje stojijo številne zahtevne naloge in izzivi. Med njimi je potrebno izpostaviti predvsem naslednje:

- *Odprava razlogov za nizko gospodarsko rast*; Medtem ko je na ravni EU že dosežen konsenz glede nujnosti strukturnih reform, pa na nacionalnih ravneh držav članic še niso v celoti implementirani vsi potrebni ukrepi za izvedbo le-teh. Izvedba strukturnih reform je namreč nujna za dvig stopnje gospodarske rasti na evro območju in večje fleksibilnosti trga, ki bo maksimirala učinke uvedbe enotne evropske valute evro.
- *Priprava na ekonomske in monetarne posledice staranja prebivalstva EU*; EU se bo v prihodnjih desetletjih soočila s pomembnimi demografskimi spremembami, med katerimi lahko izpostavimo vedno manjše število delovno aktivnega prebivalstva v razmerju do števila upokojencev. To posledično pomeni več izdatkov za pokojnine in zdravstveno

varstvo. Članice evro območja morajo čim prej implementirati ukrepe za učinkovito zmanjševanje javnega dolga, dvig zaposlenosti in reformo pokojninskega in zdravstvenega sistema. Le tako se bodo lahko izognile negativnim ekonomskim in fiskalnim posledicam novih demografskih trendov.

- *Uspešna vključitev novih držav članic EU v evro območje;* Glavna naloga vseh trinajstih držav EU, ki še niso članice evro območja, je da uspešno integrirajo svoja gospodarstva z EMU. Sprejeti morajo tako makro- kot tudi makroekonomske okvire, ki bodo omogočili čimprejšnjo ekonomsko konvergenco z državami članicami. Prihodnja širitev evro območja pa ne pomeni izziv samo za nove države članice EU, pač pa tudi za obstoječe članice ter za institucije EMU. Dolgoročno gledano bo glavni izziv EU vzpostaviti takšne institucionalne okvire, ki bodo sposobni se spopasti s prihodnjim izjemno raznolikim članstvom v EMU, poleg tega pa bo potrebno razmisliti tudi o upočasnitvi nadaljnje širitve EMU oz. omejitvi prihodnjega števila članic evro območja.
- *Okrepiti okvir za koordinacijo ekonomskih in fiskalne politike;* Cilj je prenoviti fiskalno politiko, poleg tega pa tudi okrepiti nadzor nad državami članicami evro območja. Le-ta naj bi temeljil na prenovljenem sistemu statističnega spremljanja ter pravočasnem ugotavljanju prihodnjih izzivov ekonomske politike, ki so pomembni za evro območje. Vse to pa zahteva pripravljenost držav članic, da priznajo vpliv njihovih nacionalnih politik na celotno evro območje in obratno pripravljenost za implementacijo obvez, sprejetih na ravni Evropske unije.
- *Okrepitev mednarodne vloge evro območja;* Povečana raba evra, kot valute tudi zunaj evro območja bo v veliki meri odvisna od uspešne izvedbe zgoraj opisanih nalog. Na začetku se je od uvedbe evra pričakovalo, da bo EU v mednarodnem finančnem in monetarnem sistemu prevzela vlogo, ki sovпада z njeno siceršnjo ekonomsko močjo. Žal do uresničitve tega cilja še ni prišlo, njegova uresničitve pa predstavlja velik izziv za evropske politike v prihajajočih letih.

Predmet diplomskega dela je orisati delovanje EMU ter proces približevanja Republike Slovenije tej integraciji, in to z namenom opredelitve smotnosti tega procesa. Izhajam namreč iz temeljne teze, da bo Slovenija z vključitvijo v EMU imela neto pozitivne učinke na njeno gospodarstvo in je zato iz tega stališča utemeljeno čim prejše članstvo Slovenije v EMU.

Slovenija je postala polnopravna članica EU 1. maja 2004 in se je v pogodbi o pristopu k EU ter vseh strateških dokumentih zavzela za čimprejšnje članstvo v EMU (predvidoma z začetkom leta 2007). V skladu s tem potekajo usklajevanja monetarne, fiskalne in drugih ekonomskih politik z namenom čimprejšnje izpolnitve konvergenčnih kriterijev, ki so osnovni predpogoj za vstop v EMU in prevzem enotne evropske valute evro. Za razliko od še nekaterih drugih članic EU (Danska in Velika Britanija), Slovenija nima t. i. »opt-out« pravice, kar pomeni, da taki državi ni potrebno uvesti evra tudi, če že izpolnjuje vse zahtevane konvergenčne kriterije. Vključitev Slovenije v EMU in prevzem evra je torej neizbežen proces, vprašanje je le kdaj in kako uspešno se bo zaključil.

V diplomskem delu se v drugem poglavju, ki sledi krajšemu uvodu, zaradi boljšega razumevanja najprej osredotočam na opredelitev osnovnih karakteristik EMU (pravni temelji, organizacija, način delovanja, finančni vidik EMU). Prav tako je v tem poglavju opisan proces nastanka EMU ter predvidena širitev na nove države članice EU iz srednje in vzhodne Evrope. V tretjem poglavju je natančneje opredeljeno evro območje ter faze uvedbe enotne evropske valute evro skupaj z razlogi za njegovo uvedbo. Nato se v četrtem poglavju podrobno posvetim procesom vključevanja Slovenije EMU. Tu so natančno opredeljene vse faze ter kriteriji za članstvo Slovenije v EMU kot tudi prevzem evra. V zadnjem poglavju diplomskega dela pa je predstavljena analiza ocenjenih koristi in stroškov članstva Slovenije v EMU.

2. OPREDELITEV EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

2.1. PRAVNI TEMELJI EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Po trenutno veljavni evropski zakonodaji so določbe o evropski ekonomski in monetarni uniji zapisane v Poglavju VII Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti¹ (v nadaljevanju PES). Prvo poglavje pogodbe vsebuje določbe o ekonomski politiki (členi 98 do 104 PES), drugo poglavje se nanaša na skupno evropsko monetarno politiko (členi 105 do 111 PES), tretje poglavje vsebuje institucionalne določbe (členi 112 do 115 PES) in četrto poglavje prehodne določbe (členi 116 do 124 PES).

O EMU pa govori tudi nova ustava Evropske unije (uradno ime dokumenta: Pogodba o Ustavi za Evropo), ki je bila podpisana 29. oktobra 2004 v Rimu in bo pričela veljati po tem, ko jo bodo potrdile vse države članice EU. Slovenija je ratificirala novo ustavo Evropske unije 1. februarja 2005. V sklopu III. dela evropske ustave z naslovom Politike in delovanje Unije je v drugem poglavju opredeljena ekonomska in denarna politika EU: koordinacija ekonomskih politik držav članic (členi III-178 do III-184), skupna evropska monetarna politika (členi III-185 do III-191), institucionalne določbe (člena III-192 in III-193) in določbe za države članice, katerih valuta je evro (členi III-194 do III-196) ter prehodne določbe (členi III-197 do III-202). Dokler pa nova evropska ustava ne stopi v veljavo, se v zvezi z EMU uporabljajo še določbe iz Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti.

V skladu z zgoraj navedeno evropsko zakonodajo so naloge držav članic in Evropske unije na področju delovanja EMU povezane s tesnim usklajevanjem nacionalnih ekonomskih politik držav članic EMU in izvajanjem enotne evropske monetarne politike, ki jo sprejema Evropski sistem centralnih bank.

¹ Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti je bolj znana pod imenom Maastrichtska pogodba. Podpisana je bila leta 1992 v nizozemskem mestu Maastricht. Postavila je temelje za poglobljeno sodelovanje tedanjih članic Evropske skupnosti na področju enotne zunanje politike, uvedbe skupne evropske valute in na področju pravosodja in notranjih zadev.

2.2. ORGANIZACIJA IN DELOVANJE EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Države članice EMU in organi EU ter institucije, ki so odgovorni za vodenje usklajenih ekonomskih politik in enotne monetarne politike, se morajo ravnati v skladu z načeli zagotavljanja stabilnih cen, zdravih javnih financ in denarnih pogojev ter uravnotežene plačilne bilance.

Učinkovito delovanje EMU pomeni v ekonomskem smislu okrepljeno koordinacijo ekonomskih politik preko t. i. multilateralnega nadzora in zaveze držav članic EU, da se izogibajo čezmernim javnofinančnim primanjkljajem. Za monetarno politiko oblikovanje EMU pomeni, da velja za države evro območja skupna monetarna politika, ki jo vodi Evrosistem, katerega sestavljajo nacionalne centralne banke držav članic, ki so uvedle evro, in Evropska centralna banka. In nenazadnje EMU pomeni uvedbo skupne valute evro.

Od EMU se pričakuje, da bo z *oblikovanjem enotne monetarne politike* držav članic EU prispevala k vzpostavitvi makroekonomske stabilnosti v Evropi. Monetarno politiko določa in sprejema neodvisna Evropska centralna banka, katere osnovni cilj je ohraniti stabilno raven cen. Pomanjkanje tega zavedanja v večini evropskih držav je v preteklih letih prispevala k nizki gospodarski rasti, zato je bil sprejet skupni dogovor, da edino enotna monetarna oblast na ravni EMU lahko prispeva k srednjeročno visoki in stalni rasti, in to z zagotavljanjem cenovne stabilnosti.

Po drugi strani pa je odgovornost za *vodenje ekonomskih politik še vedno decentralizirana* in ostaja na ravni posamezne države članice. Vendar med članicami hkrati obstaja soglasje, da je ekonomske politike potrebno usklajevati z namenom doseganja in ohranitve uravnoteženih javnih financ. Neuravnotežene javne finance v državah članicah so se pogostokrat označevale kot nevarnost za monetarno stabilnost države, v končni fazi pa lahko vodijo do visokega javnega dolga države. Znano je, da ima fiskalna politika v EMU zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju stabilnejše monetarne politike. V vsakem gospodarstvu obstaja namreč potreba po optimalnem delovanju fiskalnih stabilizatorjev kot blažilcev učinkov cikličnega ekonomskega gibanja, ki je v glavnem posledica instrumentov monetarne politike in deviznega tečaja. Vsa ta dejstva so pripeljala do zaključka, da je nujno potrebno zadrževanje proračunskega deficita in javnega dolga držav članic EU v okviru določenih kriterijev 3 % oz. 60 % od BDP posamezne države članice. V letu 1997 je bil s tem namenom sprejet Pakt o stabilnosti in rasti, ki je pozval vse države članice, da se zavzemajo za uravnovešene državne proračune in okrepijo nadzor nad izvajanjem vseh potrebnih mehanizmov za doseg tega cilja.

Poleg enotne monetarne in čimbolj usklajenih fiskalnih politik je za uveljavitev širše makroekonomske stabilnosti evro območja nujno poskrbeti tudi za uravnoteženo plačno politiko v državah članicah. Namreč visoka stopnja fleksibilnosti plač je tista, ki neposredno vpliva na stabilnost cen in preko katere se gospodarstva držav članic odzivajo na spremembe v ekonomskem prostoru.

2.2.1. *Institucije evropske ekonomske in monetarne unije*

A. *Evropska centralna banka*

Vzpostavitev monetarne unije in uvedba skupne evropske valute evra sta privedli do ustanovitve *Evropske centralne banke* (v nadaljevanju ECB). Od 1. januarja 1999 je ECB pristojna za vodenje enotne evropske monetarne politike, ki jo določa Evropski sistem centralnih bank. Primarni cilj ECB je vzdrževati stabilnost cen. To pomeni, da letno povečanje harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin (HICP²) na evro območju ne presega 2%. Stabilnost cen se mora v državah članicah evro območja ohranjati na srednji rok. Poleg glavnega cilja pa ima ECB še vrsto drugih ciljev, ki so ravno tako pomembni. Gre za cilje vezane na devizni tečaj, obrestno mero, stopnjo rasti nominalnega BDP, denarni agregat M3, itd. ECB ima tudi izključno pravico odobriti izdajanje bankovcev na evro območju. Izdajajo pa jih lahko ECB in nacionalne centralne banke držav evro območja. Samo bankovci, ki jih izdajajo ECB in nacionalne centralne banke, so zakonito plačilno sredstvo v teh državah. Države evro območja lahko izdajajo kovance pod pogojem, da jim ECB odobri obseg emisije. Nadalje ECB s pomočjo nacionalnih centralnih bank zbira tudi potrebne statistične informacije. Z ECB se je potrebno tudi posvetovati glede vseh predlogov predpisov EU ali osnutkov nacionalnih predpisov na področjih iz njene pristojnosti.

Evropska centralna banka je bila ustanovljena 1. junija 1998 s sedežem v Frankfurtu in je nadomestila svojega predhodnika: Evropski denarni inštitut (v nadaljevanju EMI), ki je bil ustanovljen leta 1994 z namenom, da pripravi vse potrebno za ustanovitev ECB. Za prvega predsednika ECB je bil imenovan Nizozemec Wim Duisenberg. Danes pa ECB vodi Francoz Jean-Calude Trichet. ECB ima tri vodilne organe:

- ***Svet ECB (Governing Council)***

Je najvišji organ ECB. Sestavljajo ga člani izvršnega odbora ECB in guvernerji centralnih bank držav članic evro območja. Člani imajo pet letni mandat in se sestanejo vsaj desetkrat letno. Vsak član ima po en glas, odločitve pa sprejemajo po načelu enostavne večine. Če je rezultat neodločen, odloči glas podpredsednika. Glavna naloga upravnega odbora je oblikovati takšno denarno politiko ECB, ki bo zagotavljala stabilnost cen na evro območju.

- ***Izvršilni odbor (Executive Board)***

Sestavljajo ga predsednik in podpredsednik ECB ter še štirje člani. Imenovani so za mandat osem let, in to ob soglasju vlad držav članic na priporočilo Sveta EU, ki se pred tem posvetuje še z Evropskim parlamentom in Svetom ECB. Gre za povsem strokovno funkcijo, saj morajo biti člani izvršilnega odbora strokovnjaki na monetarnem področju. Predsednik je odgovoren za uresničevanje denarne politike ECB, daje potrebna navodila centralnim bankam držav članic in pripravlja srečanja Sveta ECB. Izvršni odbor torej skrbi za normalno dnevno delovanje banke.

² HICP je seštevek ponderiranih indeksov rasti cen življenjskih potrebščin držav članic EMU v zadnjih dvanajstih mesecih.

- **Razširjeni svet ECB** (*General Council*)

Poleg članov Sveta ECB ga sestavljajo tudi guvernerji centralnih bank tistih držav EU, ki niso članice evro območja. Razširjeni svet je organ posvetovalne narave. Ne more sprejemati obvezujočih odločitev pri oblikovanju in vodenju denarne politike EU. Njegova glavna naloga je skrb za komunikacijo z državami, ki niso članice monetarne unije in pomoč tistim, ki se želijo monetarni uniji priključiti. Ta organ je direktni naslednik EMI in bo prenehal z delovanjem, ko bodo vse članice EU tudi članice EMU.

Tabela 1: Organi ECB, njihova sestava, mandat in odgovornosti članov

Organi odločanja ECB	Sestava	Imenovanje članov	Mandat	Odgovornosti
Svet ECB (Governing Council)	člani Izvršilnega odbora ECB in guvernerji vseh nacionalnih centralnih bank držav evro območja	skladno z zakonodajo vsake posamezne države članice	ne manj kot 5 let	Svet ECB določa monetarno politiko za evro območje.
Izvršilni odbor (Executive Board)	predsednik ECB, podpredsednik ECB in 4 drugi člani	države članice - z medsebojnim soglasjem	8 let, brez možnosti ponovnega imenovanja	Izvršilni odbor izvaja monetarno politiko v skladu s smernicami in odločitvami, ki jih sprejme Svet ECB.
Razširjeni svet ECB (General Council)	predsednik ECB, podpredsednik ECB, guvernerji nacionalnih centralnih bank vseh držav članic EU	-	ne manj kot 5 let	Izvaja nadzor nad monetarno politiko in politiko deviznega tečaja v državah članicah EU, ki še niso uvedle evra (torej še niso del Evrosistema).

Vir: Banka Slovenije, 2005.

ECB je neodvisna finančna institucija, katere kredibilnost je za stabilno delovanje evropskega monetarnega sistema zelo pomembna. Kredibilnost ECB lahko razložimo s sposobnostjo izpolnjevanja zastavljenih ciljev in obljub. V splošnem pa je kredibilnost centralne banke pogoj za učinkovito alokacijo denarja in ostalih virov na različnih trgih, poleg tega pa ima ugoden

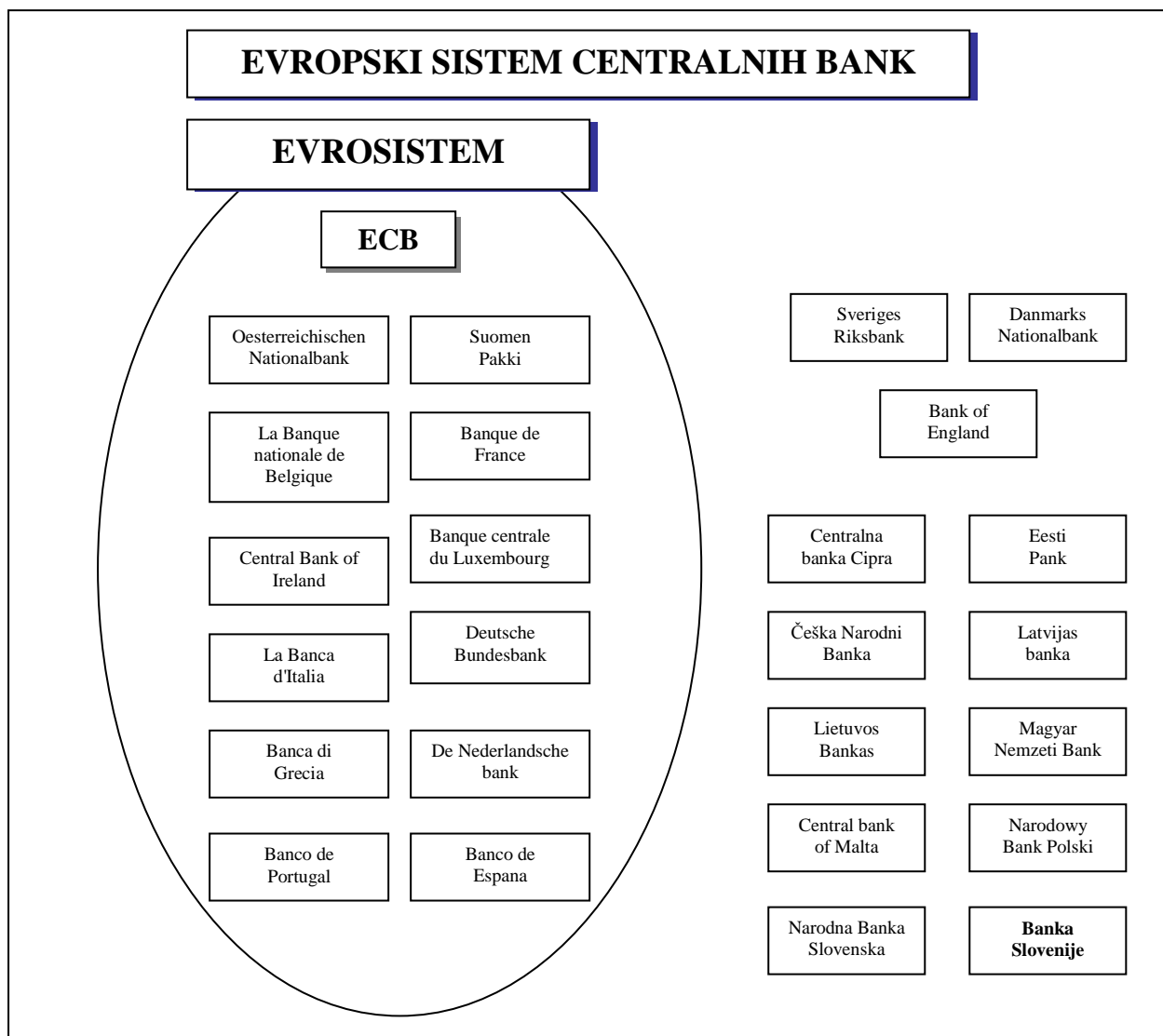
vpliv tudi na protiinflacijska gibanja. Pri sprejemanju odločitev in opravljanju svojih nalog so ECB in nacionalne centralne banke neodvisne ter ne smejo v nobenem primeru iskati ali prejemati navodil s strani institucij in organov EU, vlad držav članic ali kateregakoli drugega organa. Prav tako se institucije in organi EU ter vlade držav članic obvezujejo, da bodo to načelo spoštovali in da ne bodo poskušali vplivati na člane organov odločanja ECB ali nacionalnih centralnih bank pri opravljanju njihovih nalog. ECB je tudi finančno neodvisna institucija in njena sredstva niso del splošnega proračuna EU.

B. Evropski sistem centralnih bank

Evropski sistem centralnih bank (v nadaljevanju ESCB) vodita organa odločanja Evropske centralne banke, to sta Svet ECB in Izvršilni odbor in to v skladu s statutom Evropskega sistema centralnih bank. Skupaj z vsemi nacionalnimi centralnimi bankami držav EU, Evropska centralna banka tvori Evropski sistem centralnih bank. V tem sistemu bank sodelujejo tudi tiste države EU, ki se niso odločile priključiti evro območju ali pa še ne izpolnjujejo pogojev za vstop v EMU. Te banke imajo poseben status, saj lahko še vedno same vodijo monetarno politiko, zato pri odločitvah o skupni evropski monetarni politiki niso udeležene. Osnovna naloga ESCB je tako kot pri ECB vzdrževanje stabilnosti cen in s tem nižje stopnje inflacije. Sicer pa ESCB izvaja vse tiste naloge, ki jih sicer izvajajo nacionalne centralne banke v državah, ki niso članice EMU. Te naloge se nanašajo na oblikovanje in vodenje enotne monetarne politike EU, opravljanje deviznih poslov oz. vodenje mednarodne devizne izmenjave, hranjenje in upravljanje deviznih rezerv držav članic EU, skrbi za učinkovitost plačilnega sistema, skrbi za izvajanje strategij in ekonomske politike s pomočjo izvajanja nadzora nad finančnimi institucijami in skrbi za stabilnost finančnega sistema.

Pomembno je ločiti med ESCB in *Evrosistemom*. Za razliko od ESCB, Evrosistem sestavljajo ECB in samo tiste nacionalne centralne banke držav, ki so že prevzele enotno evropsko valuto evro.

Slika 1: Organizacijska sestava ESCB in Evrosistema

Vir: Banka Slovenije, 2005

2.2.2. Monetarna politika

Medtem ko države članice Evropske Unije stremijo k čim bolj usklajenim ekonomskim politikam, pa za države članice, ki so sprejele enotno evropsko valuto evro (evro območje), Evropski sistem centralnih bank sprejema in vodi *enotno monetarno politiko*. Prednostni cilj enotne monetarne politike je vzdrževanje stabilnosti cen. Države članice EU, ki so uvedle evro, so 1. januarja 1999 prenesle pristojnost glede vodenja monetarne politike na novo institucijo - Evrosistem. Za določanje in izvajanje skupne monetarne politike velja načelo centraliziranega odločanja in decentraliziranega izvajanja preko nacionalnih centralnih bank. Evrosistem poleg tega podpira tudi splošne ekonomske politike v Uniji z namenom prispevati k doseganju ciljev Unije, določenih v pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti oz. ustavi. Evrosistem deluje v skladu z načelom odprtega tržnega gospodarstva s svobodno konkurenco, pri čemer daje prednost učinkovitemu razporejanju virov. Vsaka država članica zagotovi, da je njena

nacionalna zakonodaja vključno s statutom njene nacionalne centralne banke, združljiva s Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti oz. ustavo in statutom Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke.

Države članice EU, ki še ne izpolnjujejo potrebne pogoje za sprejetje evra, se imenujejo „države članice s posebno ureditvijo“. V skladu s statutom Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke, so države članice s posebno ureditvijo in njihove nacionalne centralne banke izvzete iz pravic in obveznosti v okviru Evropskega sistema centralnih bank. Še vedno lahko vodijo svojo monetarno politiko ter niso udeležene v procesu odločanja in izvajanja skupne monetarne politike. Medtem ko mora biti politika deviznega tečaja kot tudi ostale ekonomske politike obravnavane kot zadeva skupnega interesa. Države članice EU morajo obravnavati svoje ekonomske politike kot zadeve skupnega pomena in jih je potrebno usklajevati v okviru Ekonomsko-finančnega odbora (v nadaljevanju ECOFIN). Najmanj na vsaki dve leti ali na zahtevo države članice s posebno ureditvijo Komisija in Evropska centralna banka poročata o napredku, ki so ga države članice s posebno ureditvijo dosegle pri izpolnjevanju svojih obveznosti glede uresničevanja ekonomske in monetarne unije. Ta poročila vključujejo preverjanje skladnosti nacionalnih zakonodaj držav članic, vključno s statuti njihovih nacionalnih centralnih bank, z evropsko zakonodajo in statutom Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke. V poročilih se tudi preveri, ali je bila dosežena visoka stopnja trajnostne konvergence, pri čemer se analizira, v kolikšnem obsegu vsaka od teh držav članic izpolnjuje maastrichtske konvergenčne kriterije. Če se na predlog Evropske komisije v skladu s predpisanim postopkom sprejme odločitev, da se posebna ureditev za posamezno državo odpravi, se takoj nepreklicno določi tečaj, po katerem evro nadomesti valuto zadevne države članice, sprejmejo pa se tudi drugi ukrepi, ki so potrebni za uvedbo evra kot enotne valute v zadevni državi članici.

2.2.3. Politika deviznega tečaja in mehanizem deviznih tečajev ERM II³

Države članice EU, ki so uvedle evro, so prenesle pristojnost glede vodenja *politike deviznega tečaja* na institucije EU. Svet EU, ki ga sestavljajo ministri za finance, lahko sprejme formalne sporazume o sistemu deviznega tečaja evra glede na valute držav, ki niso članice EU. V primeru, da tak sistem deviznega tečaja ne obstaja, lahko Svet oblikuje splošne usmeritve politike deviznega tečaja glede na te valute. Te usmeritve ne smejo posegati v osnovni cilj Evropske centralne banke (ECB), t.j. ohranjanje stabilnosti cen. ECB je pristojna za izvajanje deviznih poslov oziroma za intervencije na deviznih trgih. Tako je dogajanje v zvezi z deviznim tečajem zadeva skupnega interesa obeh institucij in med njima redno poteka izmenjava informacij ter mnenj na tem področju. Trenutno ne obstajajo formalni sporazumi o sistemu deviznega tečaja evra oziroma splošne usmeritve politike deviznega tečaja.

³ ERM II (angl. Exchange Rate Mechanism) je naslednik ERM. Vzpostavljen je bil z resolucijo Evropskega sveta leta 1997. ERM II služi kot okvir različnim tečajnim sistemom držav članic EU, ki še niso prevzele evra kot svoje valute.

Države članice EU, ki niso uvedle evra, morajo obravnavati svojo *politiko deviznega tečaja* kot zadevo skupnega interesa. Od njih se pričakuje, da bodo svojo valuto vezale na evro v okviru ERM II.

ERM II je mehanizem deviznega tečaja, katerega namen je zagotoviti stabilnost deviznih tečajev ter povezanost med evrom in valutami tistih držav članic EU, ki niso uvedle evra. V okviru ERM II se z medsebojnim dogovorom določi centralni tečaj do evra za valuto vsake države članice EU izven evro območja, ki sodeluje v ERM II. Standardni razpon nihanja znaša $\pm 15\%$ od centralnega tečaja, lahko pa se dogovori tudi ožji razpon. Pogoj za sodelovanje v ERM II je članstvo v EU. Država članica EU, ki ni uvedla evra, se sicer sama odloči o tem, kdaj bo svojo valuto vključila v ta sistem, vendar se to od nje pričakuje. Dvoletno sodelovanje v ERM II, v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez prilagoditve centralnega tečaja navzdol oziroma devalvacije, je eden izmed pogojev za uvedbo evra. V primeru devalvacije centralnega tečaja pa bi se štetje minimalnega dveletnega obdobja sodelovanja v ERM II začelo znova. Devalvacija centralne paritete valute države na njeno lastno pobudo pomeni pridobivanje konkurenčne prednosti gospodarstva.

ERM II je bil vzpostavljen z Resolucijo Evropskega sveta o vzpostavitvi mehanizma deviznega tečaja v tretji fazi ekonomske in monetarne unije v Amsterdamu, 16. junija 1997, v kateri so zapisana načela in cilji ERM II ter njegove glavne značilnosti. Podrobneje pa so operativni postopki za ERM II določeni v sporazumu med Evropsko centralno banko (ECB) in nacionalnimi centralnimi bankami držav članic izven evro območja. Prvotni sporazum je bil sprejet med Evropsko centralno banko in nacionalnimi centralnimi bankami držav članic izven evro območja dne 1. septembra 1998 in določa operativne postopke za mehanizem deviznega tečaja v tretji fazi ekonomske in monetarne unije. Ta sporazum je bil spremenjen z memorandumom z dne 14. september 2000 zaradi uvedbe evra v Grčiji. Nacionalne centralne banke desetih novih držav članic EU pa so postale stranke tega sporazuma z 29. aprilom 2004.

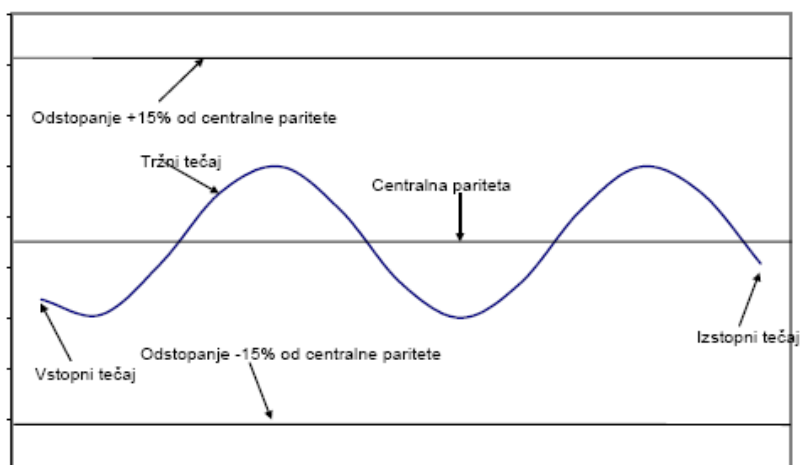
Osnovni pojmi, ki so povezani z ERM II so:

- *Centralna pariteta*; je v sistemu ERM II fiksno določeno razmerje med valuto države, ki sodeluje v ERM II in evrom. Dogovor o centralni pariteti je multilateralen in ga sprejme država kandidatka za vstop v ERM II v soglasju z ECB, z nacionalnimi bankami Eurosistema ter z ECOFIN.
- *Ravnovesni tečaj*; se lahko v času tudi spreminja, to je odvisno predvsem od dolgoročnih dejavnikov kot sta na primer produktivnost in strukturne reforme. Centralna pariteta za posamezne članice v trenutku vstopa in v času trajanja članstva v ERM II zaradi nominalne in realne konvergence ne bo nujno enaka ravnovesnemu tečaju, ki zagotavlja notranje in zunanje ravnovesje.
- *Vstopni tečaj*; je zatečeni tržni tečaj ob vstopu v ERM II. Odstopa lahko od centralne paritete zaradi dejstva, da tržni tečaj ob vstopu v ERM II ne odraža ravnovesnega tečaja.
- *Fiksno razmerje do evra*; se določi že ob vstopu v ERM II in se lahko v času, ko je valuta države v ERM II, spreminja z revalvacijo ali devalvacijo. Tečaj zamenjave z evrom ob

vstopu v EMU ne bo nujno enak centralni pariteti, ki bo veljala do takrat. Zato je morda priložnost, da v času, ko je tolar v ERM II, iščemo ustrezní tečaj tolarja nasproti evru. Tečaj zamenjave tolarja z evrom se določi na posebnih pogajanjih. Sicer pa je velika verjetnost, da bo takratna centralna pariteta tolarja tudi tečaj zamenjave tolarja z evrom ob vstopu Slovenije v EMU.

- *Razpon nihanja*; v katerem se lahko giblje tržni tečaj, se določi na podlagi izbrane centralne paritete v višini $\pm 15\%$. Država članica ERM II lahko unilateralno (ali bilateralno v dogovoru z ECB ali z centralno banko kakšne druge države članice) določi tudi ožji pas gibanja tečaja od predvidenih $\pm 15\%$. Razpon nihanja je pomemben predvsem zaradi interveniranja v podporo valuti države članice.

Slika 2: Slikovni prikaz nekaterih pojmov povezanih z delovanjem ERM II

Vir: Program vstopa v ERM II in prevzem evra, 2003.

Mehanizem deviznih tečajev ERM II je okvir za različne tečajne režime držav članic EU, ki še niso prevzele evra kot lastne valute. Osnovna dejavnika v ERM II, ki ju država članica določi v zaupnih pogajanjih z Evropsko komisijo, ECB ter predstavniki Evrosistema, sta centralna pariteta in razpon nihanja okoli nje. Znotraj ERM II so ob obstoju centralnega tečaja možni različni tečajni režimi. Dolgoročna vzdržnost tečaja je prepuščena delovanju finančnih trgov in vsakodnevni tržni tečaji s svojimi odmiki od centralnega tečaja kažejo tržno oceno te vzdržnosti. Izstopni centralni tečaj po izteku najmanj dveletnega obdobja zato ni nujno enak vstopnemu tečaju ob prevzemu evra. Pasovi nihanja v ERM II so določeni v maksimalnem možnem razponu $\pm 15\%$ okoli centralne paritete.

Obdobje sodelovanja v ERM II ni časovno omejeno. Tako na primer Danska sodeluje znotraj ERM II že več let, čeprav kratkoročno ne namerava prevzeti evra. Določeno pa je najkrajše obdobje sodelovanja v ERM II, in sicer je treba za prevzem evra izpolnjevati kriterij tečajne stabilnosti vsaj dve leti. Trenutno so v ERM II sistemu danska krona, estonska krona, litvanski litas, slovenski tolar, latvijski lats, ciprski funt in malteška lira.

2.2.4. Ekonomska politika

Medtem ko je pristojnost za določanje monetarne politike in politike deviznega tečaja prenesena na raven EU oziroma skupne institucije, je pristojnost za določanje drugih ekonomskih politik (*fiskalna politika, politika zaposlovanja in trga dela ter mikroekonomska in strukturna politika*) ostala v rokah držav članic EU. Vendar pa tudi pri vodenju teh politik države članice EU niso več povsem samostojne, saj morajo pri njihovem oblikovanju upoštevati določena skupna evropska pravila in politike medsebojno koordinirati.

Države članice EU morajo voditi svoje ekonomske politike tako, da prispevajo k doseganju ciljev EU. Osnovna načela, ki jih je potrebno pri tem zasledovati, so stabilne cene, zdrave javne finance in monetarni pogoji ter uravnotežena plačilna bilanca. Usklajevanje nacionalnih ekonomskih politik držav članic EMU temelji na načelu delovanja odprtega tržnega gospodarstva s svobodno konkurenco in opredelitvi skupnih ciljev. Države članice EMU obravnavajo svoje ekonomske politike kot zadevo skupnega pomena in jih usklajujejo v okviru ECOFINa, ki ga sestavljajo ministri pristojni za finance in gospodarstvo. Odbor na zahtevo Sveta ali Komisije ali na lastno pobudo pripravlja mnenja za navedeni instituciji; spremlja ekonomsko in finančno stanje držav članic in Unije in o tem redno poroča Svetu EU in Komisiji, zlasti v zvezi s finančnimi razmerji s tretjimi državami in mednarodnimi institucijami; sodeluje pri izvajanju svetovalnih in pripravljalnih nalog, ki mu jih dodeli Svet EU; najmanj enkrat na leto preveri stanje glede pretoka kapitala in prostega pretoka plačil, kakor izhajata iz uporabe Ustave in aktov Unije. Preverjanje se nanaša na vse ukrepe glede pretoka kapitala in plačil. Odbor poroča o izidu tega preverjanja Komisiji in Svetu.

Osrednji element koordinacije so širše smernice ekonomske politike EU in držav članic, ki jih predlaga Evropska komisija, sprejme pa ECOFIN na podlagi sklepov Sveta. V njih so ustreznim nosilcem politik na nacionalni ravni in ravni EU podane smernice glede makroekonomskih in strukturnih politik. Omenjene smernice se izdelajo letno. ECOFIN na osnovi poročil Evropske komisije spremlja gospodarsko dogajanje v vsaki državi članici in skladnost ekonomskih politik s širšimi smernicami ter redno pripravlja celovito oceno (multilateralen nadzor). Če je to potrebno, naslovi priporočila vsem državam članicam EU, katerih ekonomske politike niso skladne s širšimi smernicami.

Primer delovanja odbora na področju proračunske politike

Proračunska politika je v pristojnosti držav članic EU, vendar morajo države članice spoštovati določena evropska pravila v zvezi s tem. Na zasedanju Evropskega sveta v Amsterdamu junija 1997 je bil sprejet Pakt stabilnosti in rasti, ki natančneje določa pravila ekonomske koordinacije in določa pogoje, pod katerimi se uporablja postopek v zvezi s čezmernim primanjkljajem. Namen Pakta stabilnosti in rasti je zagotoviti disciplino držav članic pri upravljanju javnih financ. Vsebuje zavezo držav članic, da bodo spoštovale srednjeročni cilj glede proračuna, t.j. da imajo izravnani proračun ali proračunski presežek. Evropska komisija spremlja razvoj proračunskega stanja držav članic EU. Pri preverjanju proračunske discipline upošteva določena merila in sicer velikost javnofinančnega primanjkljaja ter javnega dolga. Referenčne vrednosti

glede velikosti javnofinančnega primanjkljaja in javnega dolga so 3% oz. 60 % bruto domačega proizvoda po tržnih cenah. V kolikor država članica EU ne izpolnjuje zahtev teh meril, lahko Evropska komisija o tem pripravi poročilo in če meni, da v določeni državi članici EU obstaja čezmerni primanjkljaj oziroma da bi do njega lahko prišlo, predloži svoje mnenje ECOFINu. ECOFIN nato odloči, ali čezmerni primanjkljaj obstaja in če ta obstaja, nato naslovi priporočila na to državo članico, da ta primanjkljaj odpravi. Če ta država članica ne upošteva zahtev ECOFINa, lahko le-ta sprejme določene sankcije zoper to državo.

2.3. FINANČNI VIDIK EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Kapital Evropske centralne banke znaša 5.564.669.247,19 EUR. Nacionalne centralne banke so edini vpisniki in lastniki kapitala ECB. Delež posamezne nacionalne centralne banke se določi v skladu s ključem za vpis kapitala ECB. Ta ključ je odvisen od deleža države članice v prebivalstvu EU in deleža države članice v bruto domačem proizvodu EU. Za vsako od nacionalnih centralnih bank se po tem ključu določi ponder, ki je enak vsoti:

- 50 % deleža države članice v prebivalstvu EU v predzadnjem letu pred ustanovitvijo ESCB;
- 50 % deleža države članice v bruto domačem proizvodu po tržnih cenah EU iz zadnjih petih let pred predzadnjim letom pred ustanovitvijo ESCB.

Po tem ključu se poleg deleža vpisa posamezne nacionalne centralne banke v kapitalu ECB določi še delež prispevka posamezne nacionalne centralne banke k deviznim rezervam ECB, delež udeležbe posamezne nacionalne centralne banke pri razporeditvi dobička ECB in razdelitvi denarnega prihodka (seigniorage) Evrosistema ter delež posamezne nacionalne centralne banke v tehtanem sistemu glasovanja v povezavi s finančnimi zadevami Evrosistema. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki so uvedle evro, so vplačale celoten delež v kapitalu ECB. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki še niso uvedle evra, pa niso vplačale svojega deleža v celoti, temveč so vplačale 7 % zneska, ki bi ga sicer morale vplačati, če bi uvedle evro. Trenutno skupni znesek vplačanega vpisanega kapitala ECB vseh nacionalnih centralnih bank znaša nekaj nad 4 milijarde EUR. Svet ECB s kvalificirano večino določi, koliko kapitala in v kakšni obliki se vplača (npr. Grčija je vplačilo opravila v EUR). Deležev nacionalnih centralnih bank v vpisanem kapitalu ECB ni mogoče prenesti, zastaviti ali zaseči.

Nacionalne centralne banke držav članic, ki so uvedle evro, morajo na ECB prenesti del svojih *deviznih rezerv* oziroma mednarodnih denarnih rezerv. Pri tem ECB določi skupno vrednost vseh svojih deviznih rezerv, nacionalna centralna banka evro območja pa vplača tolikšen del te skupne vrednosti kot izhaja iz njenega ključa za vpis kapitala ECB. Skupni znesek deviznih rezerv ECB je trenutno določen v višini približno 50 milijard EUR. Ker niso vse države članice uvedle evro, je bilo dejansko ob ustanovitvi ECB preneseno na ECB 78,94 % od predvidene vsote 50 milijard EUR, le 39,47 milijard EUR. Za delež deviznih rezerv, ki ga mora nacionalna centralna banka evro območja prenesti na ECB je predpisana tudi valutna struktura (85% v USD

ali JPY in 15% v zlatu) ter oblika finančnih instrumentov. Del deviznih rezerv, ki ni bil prenesen na ECB, še vedno ostane v upravljanju pri nacionalni centralni banki.

Poleg vplačila vpisanega kapitala ECB in prenosa deviznih rezerv ECB centralna banka, države, ki je uvedla evro, prispeva k *rezervam in rezervacijam ECB*. Običajno je ta prispevek v obliki deleža dobička, ki se ne razdeli nacionalnim centralnim bankam. Ob pričetku delovanja ECB države članice EU, ki so uvedle evro 1. januarja 1999, ob vstopu niso prispevale k rezervam ECB. Pač pa se je to zgodilo v primeru Grčije, ki je vstopila naknadno (leto 2001).

Rezerve se povečujejo iz čistega dobička ECB. In sicer se znesek, ki ga določi Svet ECB in ki ne sme presegati 20 % čistega dobička, prenese v splošni rezervni sklad največ do višine, ki je enaka 100 % kapitala. Preostali čisti dobiček se razdeli med delničarje ECB sorazmerno z njihovimi vplačanimi deleži.

Denarni prihodek (seigniorage) je dohodek, ki nastane znotraj Evrosistema zaradi opravljanja nalog v zvezi z monetarno politiko. Višina denarnih prihodkov vsake nacionalne centralne banke je enaka njenemu letnemu prihodku, ustvarjenemu iz sredstev, ki jih ima nasproti bankovcem v obtoku in depozitom kreditnih institucij. Denarni prihodek nacionalnih centralnih bank držav evro območja se sešteje in nato porazdeli tem nacionalnim centralnim bankam sorazmerno z njihovimi vplačanimi deleži v kapitalu ECB.

V primeru, da ima ECB *dobiček*, se del dobička prenese v splošni rezervni sklad oziroma v rezerve ECB, del pa se razdeli delničarjem, torej nacionalnim centralnim bankam. V primeru *izgube* se le-ta krije iz splošnega rezervnega sklada in lahko tudi iz prihodkov nacionalnih centralnih bank v skladu z njihovimi vplačanimi deleži v kapitalu ECB.

Predvidene obveznosti Slovenije ob vstopu v EMU in prevzemu evra

Na podlagi trenutno znanih podatkov in predpisov ter določenih predpostavk, lahko izračunamo ponder v kapitalnem ključu, potreben prenos kapitala in deviznih rezerv na ECB, ob vključitvi Slovenije v EMU in uvedbi evra. Delež v vpisanem kapitalu ECB (torej ponder v kapitalnem ključu) bi znašal okoli 0,3%. Na ECB bi morala Banka Slovenije prenesti, v skladu s tem ponderjem in ob različnih predpostavkah o številu novih članic, približno 150 milijonov EUR deviznih rezerv (če bi velikost deviznih rezerv ECB znašala 50 milijard EUR). V primeru povečanja deviznih rezerv ECB za 50 milijard EUR, kar je trenutno maksimalno dovoljeno povečanje, pa bi morala prenesti še 150 milijonov; torej skupaj 300 milijonov EUR. Vplačati pa bi bilo potrebno 15 milijonov EUR kapitala v ECB (če bi bila velikost kapitala ECB 5 milijard EUR), oziroma 30 milijonov EUR kapitala (če bi se kapital ECB povečal na 10 milijard EUR, kar je trenutno zgornja dovoljena meja povečanja).

2.4. RAZVOJ EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

2.4.1. Zgodovina razvoja evropske ekonomske in monetarne unije

Konec šestdesetih let so se razmere v svetovnem gospodarstvu spremenile. Medsebojna stabilnost valut tedanjih držav članic Evropskih skupnosti je bila ogrožena. V povezavi s tem so se začele porajati ideje o večji koordinaciji ekonomskih politik držav članic in tesnejšem sodelovanju na področju monetarnih zadev. Na zasedanju v Haagu decembra 1969 so se voditelji držav in vlad odločili, da postane oblikovanje evropske ekonomske in monetarne unije uradni cilj evropske integracije.

Wernerjevo poročilo iz oktobra 1970 je vsebovalo tristopenjski načrt oblikovanja ekonomske in monetarne unije v naslednjih desetih letih. Osnovne ekonomske in monetarne odločitve naj bi se sprejemale na ravni Skupnosti. Predlagane stopnje so bile naslednje:

- zmanjšanje mej nihanja tečajev valut držav članic, širše smernice ekonomske politike na ravni Skupnosti, koordinacija proračunskih politik, priprava sprememb,
- integracija finančnih trgov za oblikovanje prostega pretoka kapitala, progresivna odprava nihanj deviznih tečajev, tesnejša koordinacija kratkoročnih gospodarskih politik ter proračunskih in fiskalnih ukrepov,
- nepreklicno fiksiranje tečajev valut, konvergenca ekonomskih politik in ustanovitev sistema centralnih bank na ravni Skupnosti.

Na podlagi Wernerjevega poročila o oblikovanju EMU je Svet ministrov sprejel resolucijo o doseganju EMU v stopnjah. Zaradi spremenjenih ekonomskih okoliščin ta načrt ni bil uresničen. Avgusta 1971 je bila odpravljena zamenljivost ameriškega dolarja za zlato, ki je predstavljala osnovo takratne monetarne stabilnosti. Prišlo je do razširitve razpona nihanja deviznih tečajev do ameriškega dolarja. S tem se je končalo obdobje fiksnih deviznih tečajev in sprožil se je val nestabilnosti tečajev valut. Projekt EMU je bil začasno opuščen.

Da bi omejili medsebojno nihanje tečajev valut tedanjih držav članic Evropske skupnosti, je bil aprila 1972 oblikovan poseben sistem, ki se je imenoval "kača v tunelu". V tem sistemu je bilo omejeno medsebojno nihanje tečajev valut držav članic znotraj določenih mej nihanja (kača), hkrati pa tudi nihanje tečajev valut držav članic do ameriškega dolarja (tunel). Zaradi naftne krize v začetku 70-ih, ko so tečaji valut držav članic močno nihali, je ta sistem doživel pritiske. Že marca 1973 je "kača zapustila tunel". Zaradi naftnih kriz, šibkosti ameriškega dolarja in razlik v ekonomskih politikah je večina valut držav članic zapustila kačo.

Naslednji korak, ki naj bi prenesel omejitev nihanja tečajev valut držav članic, je bilo oblikovanje Evropskega monetarnega sistema (v nadaljevanju EMS) decembra 1978 na zasedanju Evropskega sveta v Bruslju. EMS je stopil v veljavo 13. marca 1979. EMS je temeljil na mehanizmu deviznih tečajev – ERM (ang. Exchange Rate Mechanism), skupni evropski denarni enoti ECU (ang. European Currency Unit) ter kreditnih mehanizmih.

ERM je predstavljal sistem fiksnih, vendar prilagodljivih deviznih tečajev. V okviru ERM je bilo omejeno nihanje med tečaji sodelujočih valut držav članic in sicer je lahko medsebojno nihanje tečajev valut odstopalo največ za +/- 2,25 odstotka od bilateralnega tečaja, z izjemo Italije (6 odstotkov). V ERM so bile vključene valute vseh tedanjih držav članic z izjemo Velike Britanije. Leta 1993 je bil razpon nihanja razširjen na +/- 15 odstotkov.

Enotni evropski akt, ki je bil podpisan februarja 1986, sicer ni vseboval določil o uresničitvi EMU, je pa v svoji preambuli ponovno opozoril, da so voditelji držav in vlad leta 1972 odobrili cilj postopnega oblikovanja EMU. Notranji trg namreč ne more polno delovati, dokler obstajajo relativno visoki stroški menjav valut in negotovosti, ki so povezane z nihanjem deviznih tečajev.

Načrt za oblikovanje EMU je bil predstavljen aprila 1989 v poročilu Delorsovega odbora. Predlagano je bilo, da se EMU uresniči v treh fazah. Poročilo je vsebovalo tudi predlog za vzpostavitev monetarne institucije (Evropskega sistema centralnih bank), ki bi bila odgovorna za oblikovanje in izvajanje monetarne politike ter politike deviznega tečaja. Omenjeno poročilo je bilo sprejeto na zasedanju Evropskega sveta v Madridu junija 1989, kjer je bilo odločeno, da se prva faza EMU prične 1. julija 1990. Poleg Delorsovega poročila je bila pri dokončnem oblikovanju EMU pomembna tudi Maastrichtska pogodba iz leta 1992. Le-ta je postavila temelje oblikovanja EMU ter določila tri stopenjski proces prilagajanja in oblikovanja EMU.

2.4.2. *Proces oblikovanja evropske ekonomske in monetarne unije v državah članicah EU-15*⁴

EMU predstavlja zadnjo fazo ekonomske integracije v EU. Določbe v zvezi z oblikovanjem EMU v skladu z določenim časovnim načrtom so zapisane v Maastrichtski pogodbi (1992). Ta pogodba, ki je stopila v veljavo 1. novembra 1993, določa konvergenčne kriterije, ki jih je potrebno izpolniti, da lahko država članica sodeluje v EMU ter vsebuje določbe o uresničevanju EMU v treh zaporednih stopnjah v skladu z natančnim časovnim načrtom.

Da bi države članice EU lahko prevzele evro, morajo doseči visoko stopnjo ekonomske konvergence, ki se ocenjuje na podlagi izpolnjevanja v 121. členu Maastrichtske pogodbe opredeljenih *konvergenčnih kriterijev*:

- *Doseganje visoke stopnje stabilnosti cen*; To merilo pomeni, da ima država članica trajno stabilne cene in povprečno stopnjo inflacije, zabeleženo v obdobju enega leta pred konvergenčno oceno, ki ne presega 1,5-odstotne točke stopnje inflacije v največ treh državah članicah z najboljšimi doseženimi rezultati glede stabilnosti cen.
- *Vzdržnost položaja javnih financ*;

⁴ EU-15 sestavljajo države članice EU pred zadnjo širitvijo 1. maja 2004. Gre za države: Avstrija, Nemčija, Francija, Italija, Nizozemska, Belgija, Luksemburg, Danska, Španija, Portugalska, Švedska, Finska, Grčija, Irska in Velika Britanija.

- Javno-finančni primanjkljaj ne sme presegati 3% BDP, razen če je to razmerje znatno in neprestano upadalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti ali, v drugem primeru, je prekoračitev referenčne vrednosti samo izjemna in začasna ter razmerje ostaja blizu referenčne vrednosti;
- javni dolg ne sme presegati 60% BDP, razen če se to razmerje zadostno zmanjšuje in z zadovoljivo hitrostjo dosega referenčno vrednost.
- *Trajnost konvergence obrestnih mer* pomeni, da ima država članica v obdobju enega leta pred pregledom povprečno dolgoročno nominalno obrestno mero, ki ne presega več kot dve odstotni točki dolgoročne obrestne mere v največ treh državah članicah z najboljšimi doseženimi rezultati glede stabilnosti cen. Obrestne mere se izračunajo na podlagi dolgoročnih državnih obveznic ali primerljivih vrednostnih papirjev.
- *Spoštovanje merila sodelovanja v mehanizmu deviznega tečaja ERM II* pomeni, da je država članica vsaj zadnji dve leti pred pregledom brez večjih napetosti upoštevala normalne meje nihanja, predvidene z mehanizmom deviznega tečaja evropskega monetarnega sistema. Država članica v tem času zlasti ne sme na lastno pobudo devalvirati dvostranskega osrednjega tečaja svoje valute glede na valuto druge države članice.

Maastrichtske konvergenčne kriterije lahko razdelimo na *monetarne kriterije* (inflacija, obrestne mere, devizni tečaj) in *fiskalne kriterije* (javnofinančni deficit, javni dolg). Prav tako je pred vstopom v EMU potrebno izpolniti *pravni konvergenčni kriterij*, t. j. zagotoviti skladnost nacionalne zakonodaje z določbami Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti. Tu predvsem izstopa področje zagotovitve neodvisnosti nacionalne centralne banke.

Pogodba o ustanovitvi Evropske unije določa, da proces oblikovanja EMU poteka v treh fazah. *Prva faza* EMU se je pričela 1. julija 1990 in končala 31. decembra 1993. V tej fazi so morale države članice EU predvsem odstraniti vse ovire prostega pretoka kapitala in tako zagotoviti popolno liberalizacijo kapitalskih tokov. Poudarek je bil tudi na povečani koordinaciji posameznih ekonomskih politik in tesnejšem sodelovanju med centralnimi bankami. Prav tako so morale države članice sprejeti ustrezne ukrepe, ki zahtevajo ravnanje v skladu s prepovedjo financiranja javnega sektorja s strani centralne banke ter prepovedjo privilegirane dostopa javnega sektorja do finančnih institucij.

Druga faza se je začela 1. januarja 1994 in končala 31. decembra 1998. Ustanovljen je bil Evropski monetarni inštitut (EMI), predhodnik Evropske centralne banke (ECB), katerega naloga je bila, da okrepi sodelovanje med nacionalnimi centralnimi bankami in koordinacijo monetarnih politik držav članic ter izpelje potrebne priprave za uvedbo nove skupne valute. Na zasedanju Evropskega sveta v Madridu decembra leta 1995 je bilo potrjeno, da se bo ime nove skupne valute glasilo evro (ang. euro) in bo enako v vseh uradnih jezikih EU ter bo nadomestilo generični izraz ECU. Standardna kratica za evro je EUR, grafični simbol pa €. V juniju 1997 je bil v Amsterdamu sprejet Pakt stabilnosti in rasti, na osnovi katerega so se države članice EU morale prizadevati za izpolnitev konvergenčnih kriterijev. Potrebno je bilo zagotoviti

neodvisnost centralnih bank. Valutna sestava ECU košarice je bila zamrznjena. Maja 1998 je bila v Bruslju sprejeta odločitev, da je enajst držav članic izpolnilo zahtevane pogoje za uvedbo evra 1. januarja 1999. Te države so bile: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija. Štiri države pa v EMU ne vstopijo, ker tako same želijo (Danska, Velika Britanija) ali zaradi neizpolnjevanja konvergenčnih kriterijev (Švedska, Grčija). 31. decembra 1998 so bili nepreklicno določeni tečaji pri zamenjavi nacionalnih valut držav članic EU v evro. Evro je nadomestil ECU v razmerju 1:1.

Tretja faza se je začela 1. januarja 1999 z uvedbo nove skupne valute evro ter s prenosom pristojnosti glede vodenja monetarne politike na Evrosistem. Evrosistem tvorijo Evropska centralna banka in nacionalne centralne banke držav članic EU, ki so uvedle evro. Delovati je začela nova centralna banka, t.j. Evropska centralna banka, ki je bila sicer ustanovljena 1. junija 1998, ter je prevzela naloge Evropskega monetarnega instituta. Po preverjanju izpolnjevanja zahtevanih konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra, je bila sprejeta odločitev, katere države članice bodo sodelovale v tretji fazi EMU. Tečaji njihovih valut so bili nepreklicno določeni (valute teh držav so postale t.i. pod enote evra). S 1. januarjem 2001 se je prvotnim enajstim državam priključila še Grčija. Evro je bil v tej fazi uveden kot knjižni denar. Obdobje od 1. januarja 1999 do 31. decembra 2001 je predstavljalo prehodno obdobje, v katerem je potekal postopen prehod na evro za celotno gospodarstvo v državah evro območja. Glede uporabe evra v tem obdobju je veljalo načelo "brez prepovedi, brez prisile". To pomeni, da so se ekonomski subjekti v prehodnem obdobju svobodno odločali o uporabi evra. Imeli so možnost uporabljati evro, ne pa tudi obveznosti, da ga uporabljajo. Na finančnih trgih se je pričel uporabljati evro. Nov javni dolg v državah evro območja se je glasil na evro. 1. januarja 2002 pa so bili uvedeni evro bankovci in kovanci, ki so zamenjali bankovce in kovance držav, ki so uvedle evro. Države članice EU so morale od takrat dalje pričeti spoštovati tudi pravila koordinacije ekonomskih politik.

2.5. ŠIRITEV EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE Z NOVIMI DRŽAVAMI ČLANICAMI

V zadnji širitvi Evropske unije, 1. maja 2004, se je EU pridružilo 10 novih srednjeevropskih držav, t. j. Ciper, Republika Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija (EU-10).

Na osnovi zadnje širitve EU, se je populacija EU povečala za skoraj 20%, po drugi strani pa se je ekonomska moč razširjene EU povečala le za 5%. Razširjena EU sedaj šteje 455 milijonov prebivalcev, ki skupaj ustvarijo 9.612 mrd EUR BDP. Nove članice EU k skupnemu evropskemu bruto domačemu proizvodu prispevajo le 444 mrd EUR, kar pomeni, da so v povprečju bistveno manj gospodarsko razvite kot stare države članice EU. Njihov BDP per capita in raven produktivnosti sta na zelo nizkem nivoju glede na povprečje EU-15, prav tako imajo nove države članice EU visoke primanjkljaje v tekočem delu trgovinske bilance ter izjemno slabo razvit finančni sektor. Med vsemi novimi članicami EU sta še najbolj razvita Ciper in Slovenija (njun

BDP znaša 76 oz. 69% povprečja EU-15), med najmanj razvitimi pa so Poljska in baltske države (njihov BDP je pod 45% povprečja EU-15).

Tabela 2: Nove države članice EU: prebivalstvo, BDP in BDP per capita

	Prebivalstvo leta 2003 (v milijonih)	BDP leta 2002 (v milijardah EUR)	BDP per capita leta 2002 (v EUR)	BDP per capita leta 2002 (PPS) (v odnosu do EU-15)
Ciper	0,7	10,8	14.800	76
Republika Češka	10,2	78,2	7.700	62
Estonija	1,4	6,9	5.100	40
Madžarska	10,1	68,9	6.800	53
Latvija	2,3	8,9	3.900	35
Litva	3,4	14,7	4.300	39
Malta	0,4	4,1	10.300	69
Poljska	38,2	202,3	5.300	41
Slovaška	5,4	25,7	4.800	47
Slovenija	2,0	23,4	11.700	69
EU - 10	74,1	443,8	6.000	47
EU - 15	380,8	9.168,0	24.100	100
Evro območje	306,9	7.071,0	23.000	-

Vir: European Economy, 2005.

V drugo kategorijo srednjeevropskih držav spadata Bolgarija in Romunija, ki sta še vedno v fazi pogajanj glede vstopa v EU. Ti dve, t. i. državi pristopnici (ang. accession countries), naj bi v EU vstopili leta 2007. Razred zase pa je Turčija, saj se pogajanja z njo še niso začela. Turčija ima zato status države kandidatke (ang. candidate country). Prav tako velja za Republiko Hrvaško. Te države trenutno še ne izpolnjujejo niti osnovnega pogoja za vstop v EMU in prevzem enotne evropske valute evro, t. j. članstvo v EU.

Nove države članice EU-10 ob vstopu v EU niso že avtomatično postale polnopravne članice EMU in prevzele enotno evropsko valuto evro, vendar pa se od njih pričakuje, da tako kot Švedska, evro prevzamejo po izpolnitvi maastrichtskih kriterijev. Torej nove države članice nimajo enakega statusa kot Velika Britanija in Danska, ki imata t. i. »opt-out« možnost, kar pomeni da jima ni potrebno uvesti evra, četudi izpolnjujeta maastrichtske kriterije.

Vnaprej pripravljen urnik vključitve v EMU in uvedbe evra v novih državah članicah EU ne obstaja. Da bi nove države članice lahko uvedle evro morajo doseči visoko stopnjo ekonomske

konvergenca (t. j. čim hitreje zmanjševanje ekonomskih razlik med starimi in novimi državami članicami EU), ki se ocenjuje na podlagi izpolnjevanja maastrichtskih konvergenčnih kriterijev. Stopnjo konvergenca ocenjuje Svet EU, na podlagi konvergenčnih poročil, ki jih pripravljata Evropska komisija in ECB. Ta poročila se pripravljajo vsaj enkrat na dve leti oziroma na zahtevo države članice EU, ki želi uvesti evro.

V zadnjem konvergenčnem poročilu za leto 2004, ki se nanaša na referenčno obdobje med avgustom 2003 in septembrom 2004, sta ECB in Evropska komisija podali mnenje, da nobena od držav EU-10 še ne izpolnjuje vseh maastrichtskih konvergenčnih kriterijev za vstop v EMU:

- *Inflacija* po HICP je bila v zadnjih dveh letih relativno nizka v večini pregledanih držav članic zunaj evro območja. S skoraj 10% v začetku leta 1997 je tehtana povprečna stopnja inflacije po HICP v teh državah padla na približno 2% sredi leta 2002 in ostala na tej stopnji do začetka leta 2004.
- *Napredek pri fiskalni konsolidaciji* je bil v referenčnem obdobju na splošno prepočasen in večina držav mora še doseči razmere, ki bi jih na splošno lahko ocenili kot srednjeročno trajnostne. Predvsem je potrebna še nadaljnja precejšnja fiskalna konsolidacija, da se dosežeta trajna skladnost s fiskalnimi kriteriji in srednjeročni cilj Pakta o stabilnosti in rasti, ki je uravnoteženo ali presežno proračunsko stanje. Trenutno je šest držav v stanju čezmernega primanjkljaja. Čeprav so stopnje zadolženosti v vseh razen v dveh državah članicah trenutno pod referenčno vrednostjo, pa so stopnje zadolženosti v veliko novih državah članicah, ki so vstopile v EU 1. maja 2004, hitro naraščale in številne od teh držav se soočajo z večjimi strukturnimi fiskalnimi izzivi, ki so povezani predvsem z državnimi jamstvi in pokojninskimi obveznostmi v prihodnosti.
- Po obdobju večjega padca *dolgoročnih obrestnih mer* so začeli donosi dolgoročnih obveznic v referenčnem obdobju naraščati in v istem obdobju so se razlike v primerjavi z evro območjem povečale v več državah, ki so se soočale s fiskalnimi težavami in inflacijskimi pritiski, kar je poudarilo potrebo po nadaljnjih prizadevanjih, ki bi podprla trajnost konvergenca na področju obrestnih mer.
- Če se ozremo na *gibanja menjalnih tečajev*, nobena od držav, na katero se nanaša letošnje konvergenčno poročilo, ni sodelovala v ERM II vsaj dve leti pred tem pregledom, kar je nujni predpogoj za vstop v EMU. Vendar lahko ugotovimo, da so bili v več primerih menjalni tečaji na splošno stabilni.

Tabela 3: Ekonomski kazalci konvergenca v državah EU-10 (razen kriterija menjalnih tečajev)

	Leto	Inflacija po HICP* (v %)	Dolgoročna obrestna mera** (v %)	Presežek / Primanjkljaj države*** (v % od BDP)	Bruto dolg države*** (v % od BDP)
Češka	2002	1,4	4,9	-6,8	28,8
	2003	-0,1	4,1	-12,6	37,8
	2004	1,8	4,7	-5,0	37,9
Estonija	2002	3,6	-	1,4	5,3
	2003	1,4	-	3,1	5,3
	2004	2,0	-	0,3	4,8
Ciper	2002	2,8	5,7	-4,6	67,4
	2003	4,0	4,7	-6,4	70,9
	2004	2,1	5,2	-5,2	72,6
Latvija	2002	2,0	5,4	-2,7	14,1
	2003	2,9	4,9	-1,5	14,4
	2004	4,9	5,0	-2,0	14,7
Litva	2002	0,4	6,1	-1,5	22,4
	2003	-1,1	5,3	-1,9	21,4
	2004	-0,2	4,7	-2,6	21,4
Madžarska	2002	5,2	7,1	-9,2	57,2
	2003	4,7	6,8	-6,2	59,1
	2004	6,5	8,1	-5,5	59,9
Malta	2002	2,6	5,8	-5,9	62,7
	2003	1,9	5,0	-9,7	71,1
	2004	2,6	4,7	-5,2	73,8
Poljska	2002	1,9	7,4	-3,6	41,1
	2003	0,7	5,8	-3,9	45,4
	2004	2,5	6,9	-5,6	47,2
Slovenija	2002	7,5	-	-2,4	29,5
	2003	5,7	6,4	-2,0	29,4
	2004	4,1	5,2	-2,3	30,8
Slovaška	2002	3,5	6,9	-5,7	43,3
	2003	8,5	5,0	-3,7	42,6
	2004	8,4	5,1	-3,9	44,5
Referenčna vrednost****		2,4	6,4	-3,0	60,0

* Povprečne letne spremembe v odstotkih. Podatki se nanašajo na obdobje od septembra 2003 do avgusta 2004.

** Letno povprečje v odstotkih. Podatki se nanašajo na obdobje od septembra 2003 do avgusta 2004.

*** Napovedi služb Evropske komisije za leto 2004.

**** Referenčna vrednost se nanaša na obdobje od septembra 2003 do avgusta 2004 za HICP inflacijo in dolgoročne obrestne mere in na leto 2003 za primanjkljaj in dolg države.

- Podatek ni na voljo.

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Nove članice EU-10 se bodo prizadevale čim prej vključiti v mehanizem deviznega tečaja ERM II. Sodelovanje v ERM II prostovoljno za države članice izven evro območja, vendar pa se od njih pričakuje, da se bodo pridružile temu mehanizmu. Država članica EU, ki v ERM II ne vstopi hkrati z vstopom v EU, se lahko v ERM II vključi tudi kasneje. Za vstop v ERM II ni potrebno izpolnjevati nekih vnaprej določenih pogojev, potrebno je le doseči soglasje o centralnem tečaju in dovoljenih odstopanjih od le-tega. Hkrati pa je vsaj dveletno sodelovanje v ERM II eden od pogojev za vstop v EMU in prevzem evra.

Od novih držav članic EU v ERM II od 27. junija 2004 dalje sodelujejo Slovenija, Estonija in Litva, od 2. maja 2005 pa še Latvija, Ciper in Malta.

Zadnja širitev EU je vplivala tudi na sestavo organov odločanja v ECB. Guvernerji novih držav članic so postali člani Razširjenega sveta ECB. Glede Sveta ECB pa je predlagano, da se število glasovalnih pravic omeji na 21 (šest glasovalnih pravic za člane Izvršilnega odbora ECB in 15 glasovalnih pravic za guvernerje nacionalnih centralnih bank držav članic EU, ki so uvedle evro, ki se izvršujejo na osnovi sistema rotacije). Vsak član Sveta ECB, ki je upravičen do glasovanja, bo imel en glas v skladu z načelom »en človek, en glas«. Vsi člani Sveta ECB pa bodo imeli pravico do udeležbe in govora na sejah Sveta ECB.

ECB ima pomembno vlogo oz. moč pri odločanju o širitvi Evropske monetarne unije. ECB in Evropska komisija namreč pripravljata t. i. konvergenčna poročila vsaki dve leti ali na zahtevo države članice EU, ki še ni prevzela evra. Ta poročila predstavljajo osnovo za odločitev Sveta EU ali določena država članica izpolnjuje pogoje za vključitev v EMU in prevzem evra. Poleg tega ECB sodeluje z nacionalnimi centralnimi bankami pristopnih držav oz. novih držav članic pri zagotavljanju čimbolj gladke integracije v operativni okvir Evrosistema.

Novim državam članicam EU, ki si prizadevajo za prevzem skupne evropske valute evro bo vključitev v EMU prinesla številne ekonomske koristi, kot na primer:

- zaradi uvedbe evra med državami članicami evro območja ni več tveganja spremembe deviznega tečaja, zaradi česar se znižajo obrestne mere in zagotovi stabilnost cen, ki je tudi primarni cilj ECB,
- evro pripomore tudi k razvoju globokega, likvidnega in integriranega kapitalskega trga med državami članicami evro območja, itd.

Širitev evro območja pomeni, da bo še več držav članic EU lahko pridobilo na račun enotne valute. Poleg tega, pa se nekatere ekonomske koristi monetarne unije, npr. odstranitev tečajnega tveganja, večajo z večanjem evro območja. Po drugi strani, mora biti država pripravljena na prevzem evra, da bi nato lahko popolnoma izkoriščala njegove prednosti. Pripravljenost države na prevzem evra pa se ocenjuje na osnovi že prej omenjenih maastrichtskih konvergenčnih kriterijev.

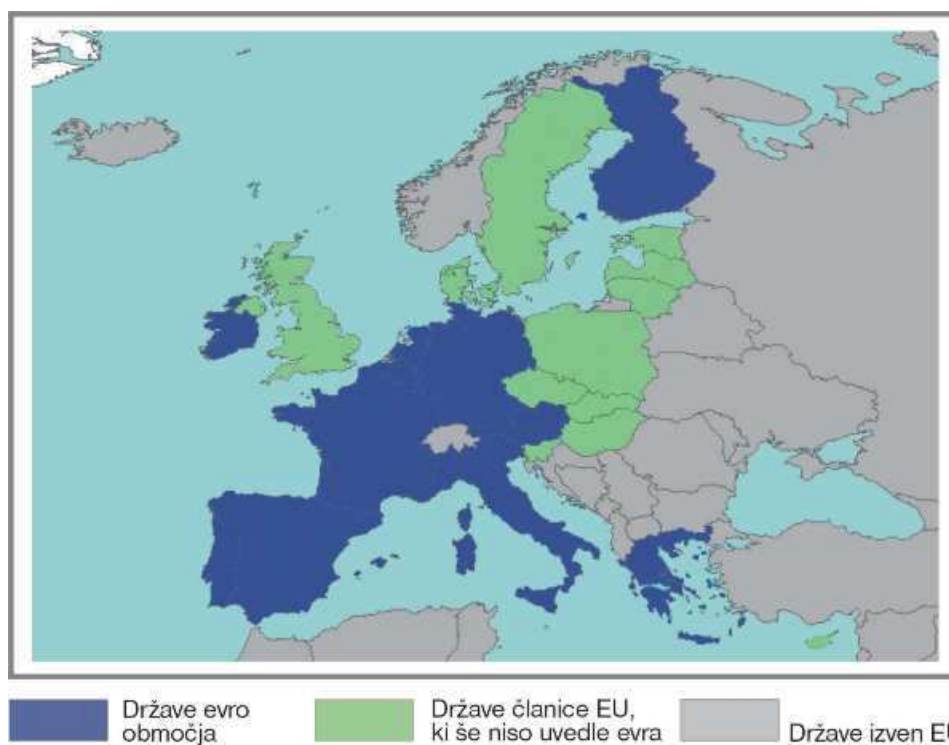
3. ENOTNA EVROPSKA VALUTA EVRO

3.1. EVRO OBMOČJE

S terminom evro območje označujemo države članice EMU, ki so prevzele in uporabljajo enotno evropsko valuto evro. Evro območje trenutno tvori dvanajst evropskih držav, in sicer: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija. Evra pa še niso uvedle naslednje države članice EU: Danska, Velika Britanija, Švedska, Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija. Razloga za to sta dva:

- Velika Britanija in Danska imata poseben položaj, saj sta v postopku pogajanj dosegli, da se sami odločita, ali želita uvesti evro po izpolnitvi konvergenčnih kriterijev. Imata t.i. »opt-out« pravico, kar pomeni, da jima ni potrebno uvesti evra, tudi če izpolnjujeta zahtevane konvergenčne kriterije. Tako je dansko prebivalstvo septembra 2000 na referendumu glasovalo proti uvedbi evra na Danskem. Za vse ostale države članice EU velja, da morajo uvesti evro, če izpolnjujejo konvergenčne kriterije. Prav tako zadnje velja za nove države članice EU.
- Švedska, Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija v skladu z zadnjim konvergenčnim poročilom Evropske komisije in Evropske centralne banke z dne 20. oktobra 2004 ne izpolnjujejo vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra.

Slika 3: Prikaz držav, ki so že prevzele evro in tistih, ki ga še nameravajo

Vir: Banka Slovenije, 2005.

3.2. KRITERIJI ZA UVEDBO EVRA

V protokolu o konvergenčnih merilih iz člena 109j Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti so določena štiri merila in ustrezna obdobja, v katerih se morajo le-ta spoštovati. Konvergenčne maastrichtske kriterije ločimo na ekonomske in pravne. Njihov namen je trojen:

- določajo merila za vstop v EMU,
- izvajajo selekcijo med državami kandidatkami za vstop v EMU in
- zagotavljajo stabilnost skupne evropske valute.

Štirje *ekonomski konvergenčni maastrichtski kriteriji* so opredeljeni že v poglavju 2.4.2. Proces oblikovanja evropske ekonomske in monetarne unije v državah članicah EU-15 tega diplomskega dela. Konvergenčni kriteriji in izpolnjevanje le-teh se za posamezno državo izračunavajo mesečno. Ažurni konvergenčni kriteriji, z izračuni za evro območje (Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija) in za Slovenijo so prikazani v spodnji tabeli.

Tabela 4: Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev Slovenije v letu 2004

	Inflacija zadnjih 12 mesecev* (v %)	Dolgoročna obrestna mera zadnjih 12 mesecev* (v %)	Proračunski deficit v letu 2003 (v % BDP)	Javni dolg v letu 2003 (v % BDP)
Evro območje	2,1	4,27	-2,7	70,4
Konvergenčni kriteriji	2,4**	6,44	-3,0	60,0
Slovenija	4,1	5,20	-2,0	29,4

* Zadnjih 12 mesecev se nanaša na povprečje podatkov od avgusta 2003 do vključno avgusta 2004.

** Konvergenčni kriterij je izračunan iz EU25, neupoštevajoč države z deflacijo.

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Prav tako je potrebno izpolniti *pravni konvergenčni kriterij*, t. j. zagotoviti skladnost nacionalne zakonodaje z določbami Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (zagotovitev popolne neodvisnosti nacionalne centralne banke).

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev ocenjujeta Evropska komisija in Evropska centralna banka enkrat na dve leti. Njuna ocena je predložena v posvet Evropskemu parlamentu in voditeljem držav ali vlad držav članic EU. Nato se finančni ministri držav članic EU, na priporočilo Evropske komisije, odločijo ali se določena država lahko pridruži Evrosistemu.

3.3. FAZE UVEDBE EVRA (*madridski scenarij*)

V skladu s scenarijem uvedbe nove evropske skupne valute, evra, ki je bil potrjen na zasedanju Evropskega sveta v Madridu decembra 1995, je potekala njegova uvedba v naslednjih fazah:

- *1. januarja 1999* je bil evro uveden kot knjižni denar v 11 državah članicah Evropske unije (Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija). Kasneje 1. januarja 2001 pa je bil evro uveden tudi v Grčiji, tako da sedaj 12 držav članic EU tvori evro območje. Valute teh držav so postale t.i. pod enote oz. denominacije evra. Tečajni valut teh držav v razmerju do evra so začeli nepreklicno veljati s 1. januarjem 1999 za enajst držav članic, za Grčijo pa s 1. januarjem 2001. Od tedaj naprej je javni dolg teh držav denominiran v evrih, prav tako so na novo valuto prešli finančni trgi teh držav in vse centralno-bančne operacije teh držav so se pričele izvajati v evrih. Evro je bil 1. januarja 1999 uveden kot knjižni denar. Evro bankovci in kovanci namreč takrat še niso obstajali. Evrosistem, ki ga sestavlja Evropska centralna banka in nacionalne centralne banke držav, ki so uvedle evro, je prevzel določanje in izvajanje enotne denarne politike za evro območje.

Tabela 5: Menjalna razmerja med evrom in valutami držav evro območja na dan 1. januar 1999

Država	Valuta	Oznaka	Tečaj
Avstrija	šiling	ATS	13,7603
Belgija	frank	BEF	40,3399
Finska	marka	FIM	5,94573
Francija	frank	FRF	6,55957
Grčija	drahma	GRD	340,750*
Irska	funt	IEP	0,787564
Italija	lira	ITL	1936,27
Luksemburg	frank	LUF	40,3399
Nemčija	marka	DEM	1,95583
Nizozemska	gulden	NLG	2,20371
Portugalska	eskudos	PTE	200,482
Španija	pezeta	ESP	166,386

* Velja od 1. januar 2001, ko je bila Grčija sprejeta v evro območje.

Vir: Skupna evropska valuta in Slovenija, 2001.

- *v prehodnem obdobju od 1. januarja 1999 do 31. decembra 2001* so potekale priprave na dokončno zamenjavo valut držav evro območja in uvedbo evro bankovcev in kovancev. Bankovci in kovanci nacionalnih valut držav evro območja so v prehodnem obdobju še ohranili status zakonitega plačilnega sredstva;

- *1. januarja 2002* so prišli v obtok evro bankovci in kovanci. Nacionalne valute držav evro območja ne obstajajo več v obliki v knjižnega denarja. Vse negotovinske transakcije so se morale od takrat dalje glasiti na evro in ne več na nacionalne valute držav evro območja. Vsi bančni računi podjetij ali posameznikov na evro območju so bili avtomatsko preusmerjeni na evro najkasneje do 31. decembra 2001. V obtoku so bili tako bankovci in kovanci nacionalnih valut držav evro območja kot tudi novi evro bankovci in kovanci. To obdobje je bilo tako imenovano obdobje »dvojnega obtoka«. Obdobje »dvojnega obtoka« je trajalo do 28. februarja 2002, v nekaterih državah pa tudi manj, odvisno od odločitve posamezne države evro območja in glede na njihove nacionalne scenarije za zamenjavo domače gotovine. Obdobje dvojnega obtoka bi skladno s predpisi EU lahko trajalo do največ 6 mesecev. V obdobju »dvojnega obtoka« so lahko posamezniki v evro območju pri bankah zamenjali domače bankovce za evro bankovce in kovance brez dodatnih stroškov.
- *28. februar 2002 (najkasneje)* se je zaključilo obdobje »dvojnega obtoka«. Po obdobju »dvojnega obtoka« pa stari bankovci in kovanci niso več plačilno sredstvo in jih je mogoče zamenjati le pri centralnih bankah evro območja (najmanj deset let ali nedoločen čas po preteku obdobja »dvojnega obtoka«). Do 31. marca 2001 je bilo mogoče bankovce drugih držav evro območja tudi brezplačno zamenjati pri centralnih bankah držav evro območja (npr. pri avstrijski centralni banki tudi DEM, ITL...).

Tabela 6: Nacionalni scenariji zamenjave gotovine v državah evro območja

Država evroobmočja	Datum, ko domači bankovci in kovanci niso več zakonito plačilno sredstvo	Zadnji datum za zamenjavo domače gotovine pri nacionalnih centralnih bankah
Belgija	28. februar 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno
Nemčija	31. december 2001 (vendar je bilo možno plačevati z DEM gotovino do 28. februarja 2002)	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Grčija	28. februar 2002	Kovanci: dve leti (do 1. marca 2004) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Španija	28. februar 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Francija	17. februar 2002	Kovanci: najmanj tri leta (do 17. februarja 2005) Bankovci: deset let (do 17. februarja 2012)
Irska	9. februar 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Italija	28. februar 2002	Kovanci: deset let (do 1. marca 2012) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Luksemburg	28. februar 2002	Kovanci: konec 2004 Bankovci: neomejeno
Nizozemska	28. januar 2002	Kovanci: do 1. januarja 2007 Bankovci: do 1. januarja 2032
Avstrija	28. januar 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Portugalska	28. januar 2002	Kovanci: do 30. decembra 2002 Bankovci: dvajset let (do 30. decembra 2022)
Finska	28. januar 2002	Kovanci: deset let (do 29. februarja 2012) Bankovci: deset let (do 29. februarja 2012)

Opomba: Podatki v tabeli se lahko še spremenijo v skladu s spremembami nacionalnih scenarijev zamenjave gotovine na evro območju.

Vir: Banka Slovenije, 2005.

3.4. NOVEVROPSKI DENAR - EVRO

Evro bankovci in kovanci so bili prvič dani v obtok 1. januarja 2002. V obtoku je od takrat dalje sedem različnih evro bankovcev (bankovec za 5, 10, 20, 50, 100, 200 in 500 EUR) in osem različnih evro kovancev (kovanec za 1 in 2 EUR ter za 1, 2, 5, 10, 20 in 50 centov). Evro bankovci so v vseh državah evro območja enaki, medtem ko je sprednja (številčna) stran evro kovancev ista v vseh 12 državah evro območja, zadnja stran z motivom pa se razlikuje glede na posamezno državo. Ne glede na to, kateri motiv je na zadnji strani kovanca, se kovanec lahko uporablja v katerikoli državi evro območja.

Uvedba evro bankovcev in kovancev je v vseh državah potekala uspešno. Natiskanih je bilo 14,5 milijard evro bankovcev in nakovanih 50 milijard evro kovancev. Skupna vrednost novih bankovcev in kovancev znaša 664 milijard EUR. Po podatkih vračanje nacionalnih bankovcev poteka v skladu s pričakovanji.

Bankovce evra izdajajo vse nacionalne centralne banke, članice Evrosistema ter tudi ECB. Količina izdanih bankovcev je odvisna od povpraševanja in ni vnaprej določena. Kolikšen del celotne količine izdanih bankovcev bo izdala posamezna nacionalna centralna banka je določeno s ponderji v »ključu za izdajo bankovcev«. Le-ta pa izhaja iz ključa za vplačilo kapitala v ECB. Popravljen pa je do te mere, da se razmerja med ponderji držav iz kapitalskega ključa ohranijo, del bankovcev pa izda tudi ECB. Evro kovance izdajajo države članice EMU, ECB pa ne. Vendar ECB vsako leto odobri količino izdanih kovancev v skladu s predlogi držav. Samo bankovci in kovanci, ki jih izda ECB in nacionalne centralne banke na opisan način so zakonito uradno plačilno sredstvo evro območja.

Od 1. marca 2002 dalje je evro tudi edino zakonito plačilno sredstvo v državah evro območja. Bankovci in kovanci »starih« nacionalnih valut držav evro območja so bili postopoma vzeti iz obtoka. Nacionalne centralne banke bodo sicer še nekaj časa sprejemale nacionalne bankovce, vendar bodo to storitev zaračunale. Nacionalne centralne banke držav evro območja bodo zamenjavo svojih starih nacionalnih bankovcev opravljale še najmanj deset let in zamenjavo kovancev še najmanj dve leti brez stroškov.

Tabela 7: Roki za zamenjavo starih nacionalnih bankovcev in kovancev pri nacionalnih centralnih bankah držav evroobmočja

Država evroobmočja	Roki za zamenjavo starih bankovcev in kovancev
Avstrija	Ni časovne omejitve.
Belgija	Za bankovce ni časovne omejitve in za kovance do 31.12.2004.
Finska	Do 29.02.2012 (10 let).
Francija	Za bankovce do 17.02.2012 (10 let) in za kovance do 17.02.2005 (3 leta).
Nemčija	Ni časovne omejitve.
Grčija	Za bankovce do 01.03.2012 (10 let) in za kovance do 01.03.2004 (2 leti).
Irska	Ni časovne omejitve.
Italija	Za bankovce in kovance do 01.03.2012 (10 let).
Luksemburg	Za bankovce ni časovne omejitve, za kovance do konca leta 2004.
Nizozemska	Za bankovce do 01.01.2032 in za kovance do 01.01.2007.
Portugalska	Za bankovce do 30.12.2022 (20 let) in za kovance do 31.12.2002.
Španija	Ni časovne omejitve.

Vir: Banka Slovenije, 2005.

Tudi v Sloveniji je zamenjava gotovine v valutah držav evro območja potekala uspešno, in to tako na informativnem kakor tudi na operativnem področju. To je potrdil Svet Banke Slovenije na svoji seji dne 9. aprila 2002. Zahvala za uspešno izvedbo ukrepov in aktivnosti gre predvsem Združenju bank Slovenije, komercialnim bankam in sredstvom javnega obveščanja.

3.5. EVRO V ODNOSU DO EVROPSKEGA GOSPODARSTVA IN PREBIVALSTVA

Uvedba enotne evropske valute evro je poenostavila in omogočila bolj učinkovito poslovanje podjetij na notranjem evropskem trgu. Posledice uvedbe evra so vidne v bolj predvidljivem in stabilnem gospodarskem okolju, manjših investicijskih tveganjih, dvigu ravni naložb in ugodnejšem dostopu do kapitala.

K uvedbi nove evropske valute so že od samega začetka (leto 1997), ko so bila postavljena prva izhodišča za uvedbo evropske monetarne unije in enotne evropske valute, prispevale *državne institucije*. Nacionalne državne institucije so na osnovi priporočil Evropske komisije pripravile nacionalne časovne in logistične načrte za zamenjavo stare nacionalne valute v evro. Odigrale so pomembno vlogo pri pravočasnem informiranju gospodarstva in prebivalstva o prednostih in stroških, ki so povezani z uvedbo evra ter pri pripravi tudi ostali pomembnih institucij (bančno-finančni sektor, organizacije za varstvo potrošnikov, davčni uradi, ...) za prevzem evra.

Banke so morale večino priprav za uvedbo evra opraviti že pred njegovo uvedbo v obliki knjižnega denarja, t. j. do 1. januarja 1999. Bančni sektor je v veliki meri prispeval tudi k

relativno zgodnji in hitri prilagoditvi ostalega finančnega sektorja in velikih gospodarskih korporacij novi evropski valuti evro. Banke so v drugi polovici leta 2001 pretvorile vsa sredstva na računih iz nacionalnih valut v evro, in to po fiksno določenih menjalnih tečajih v skladu z uredbo Sveta EU. V prehodnem obdobju med 1999 in 2002 so banke odigrale ključno vlogo pri izobraževanju prebivalstva in gospodarstva o pomenu enotne evropske valute in nenazadnje so bile glavne izvajalke v zahtevnem procesu zamenjave nacionalnih bankovcev in kovancev z evro bankovci in kovanci, in to v relativno kratkem obdobju dvojnega obtoka (ca. 2 meseca). Ne smemo pa pozabiti tudi na pomembno vlogo bank pri zamenjavi bankovcev nacionalnih valut dvanajstih držav članic EU, ki so bile v »uporabi« zunaj njihovih meja, predvsem v državah Srednje in Vzhodne Evrope. Njihova zamenjava se je vršila predvsem preko pologov depozitov na bančne račune nacionalnih bank in njihovo »knjižno« konverzijo v evre.

Velike gospodarske korporacije so se na evro začele pripravljati že takoj po uvedbi evra kot knjižnega denarja, t. j. od 1. januarja 1999 dalje in so bile ob uvedbi bankovcev in kovancev nanj že v celoti pripravljene. *Srednje velika in mala podjetja* pa so relativno pozno začela razmišljati o prilagoditvah svojega poslovanja (konverzija cen iz nacionalne valute v evro, sprememba načina računovodenja, uvedba novih računalniških podpornih programov) novi enotni evropski valuti evro. Šele po uvedbi evro bankovcev in kovancev (t. j. po 1. januarju 2002) so srednje velika in mala podjetja začutila pozitivne učinke uvedbe enotne evropske valute, t. j.: zmanjšanje transakcijskih stroškov zaradi poslovanja v več valutah, večje priložnosti na skupnem evropskem trgu, večja transparentnost cen, stabilno ekonomsko okolje, ki podpira trgovino in investicije, poenostavitev postopkov pri vodenju knjig podjetij oz. računovodenju, itd. Pred uvedbo evra mala podjetja zaradi vseh tveganj, povezanih z fluktuacijo tečaja nacionalne valute, niti niso poskušala iskati potencialnih trgov zunaj meja domače države. Po uvedbi EMU in evra pa so se ekonomske spremenljivke stabilizirale do te mere, da so tudi mala in srednje velika podjetja začela iskati priložnosti na skupnem evropskem trgu (izvoz, investicije, zaposlovanje, ...). Podjetja z manj kot 10 zaposlenimi so imela na splošno manj problemov z zamenjavo valute, kot podjetja z več kot 50 zaposlenimi. Podjetja so morala namreč spremembo valute vkomponirati v vsa ključna področja poslovanja, t. j. prodajno, marketinško, finančno, kadrovsko in računovodsko področje. Tisto podjetje, ki po uvedbi evra ne uspe oblikovati pravilne strategije na vseh področjih poslovanja (uskladitev ravni cen zaradi večje transparentnosti, analiza konkurence na novem večjem trgu, tržne priložnosti, analiza dobaviteljev, ...), lahko utrpi velike posledice, ki se kaj hitro lahko odrazijo v slabšem poslovanju podjetja. Uvedba evra torej predstavlja mnogo več kot samo monetarno oz. denarno transakcijo.

Evro, kot enotna evropska valuta, je pomemben pokazatelj evropske enotnosti. V primeru, ko se *evropski državljani* želijo identificirati z EU, lahko identificirajo prav z enotno valuto evro. Enotna valuta je namreč okrepila pripadnost in lojalnost evropskih državljanov skupnemu območju EU, čeprav po drugi strani izguba nacionalne valute za posameznika lahko pomeni izgubo dela nacionalne zgodovine in kulturnih vrednot.

Nekaj mesecev po uvedbi evro bankovcev in kovancev je bila na predlog Evropske komisije narejena raziskava o uporabi evra med prebivalstvom. Raziskava je pokazala, da je večina evropskih državljanov dvanajstih držav članic EMU prevzelo v uporabo evro v dveh tednih po uvedbi bankovcev in kovancev, kljub uvedbi najmanj dvomesečnega obdobja dvojnega obtoka. Preostali so delovali po načelu počakaj in glej (wait-and-see policy) in to predvsem zaradi strahu pred rabo novih neznanih bankovcev in kovancev, zaradi nerazumevanja oz. nepoznavanja vrednosti blaga in storitev izražene v novi valuti evru; manj pogosto pa zaradi možnosti goljufij in ponarejanja novega denarja. Nekateri anketirani pa so kot razlog navedli nostalgijo po stari nacionalni valuti, zato so se odločili, da jo bodo uporabljali prav do konca prehodnega obdobja. Kar nekaj mesecev po predstavitvi evro bankovcev in kovancev so ljudje v svojih glavah cene v evrih še vedno preračunavali nazaj v stare nacionalne valute, zato da so pri sebi preverili ali so cene ohranile enak nivo ali pa so se določene dobrine na račun uvedbe evra podražile oz. pocenile. Jasno je, da je potrebno nekaj časa, da se prebivalstvo navadi na novo valuto. K skrajšanju začetega obdobja nezaupanja prebivalstva v evro so prispevali predvsem mediji, banke in javne oblasti.

3.6. RAZLOGI ZA UVEDBO EVRA

Odločitvi za uvedbo enotne evropske valute evra so botrovali notranji (integracijski) in zunanji (globalizacijski) dejavniki. Oblikovanje notranjega trga zagotavlja državam članicam EU najboljše učinke le ob pogoju uvedbe enotnega evropskega denarja. Podjetja držav članic EU opravijo več kot 70 % trgovine znotraj EU, zato je notranji trg in uporaba enotne valute pogoj za doseganje hitre in stalne gospodarske rasti. Poleg menjave blaga pa evro ugodno vpliva tudi na menjavo storitev in na kapitalske tokove.

Po drugi strani so procesi ekonomske globalizacije okrepili potrebo po uvedbi enotne valute držav članic EU. V začetni fazi skupni evropski trg podjetjem ni nudil dovolj možnosti za stalno rast. Uveljavljanje podjetja v globalni ekonomiji je lažje, če sta obseg in vrsta tveganj čim manjša. Med tveganji so plačilna in tečajna tveganja med najtežje obvladljivimi oziroma je njihovo obvladovanje povezano s precejšnjimi stroški. Nujna globalizacija evropskih podjetij, naj bi bila lažja, varnejša in cenejša, če podjetja pri poslovanju uporabljajo enotno evropsko valuto. Nobena posamična nacionalna valuta ne more zagotoviti enake kakovosti zmanjševanja tveganj pri poslovni globalizaciji, kot je to zagotovljeno z uporabo evra.

Razloge za uvedbo evra lahko razdelimo med gospodarske in politične (Ferlinc, Ješovnik 2002, str. 13). Med *gospodarske razloge* za uvedbo evra sodijo:

- odprava nihanj deviznih tečajev in s tem stabilen notranji trg (z enotno valuto se nihanja nacionalnih valut odpravijo),
- evropska podjetja za svoje naložbe pričakujejo oziroma zahtevajo večjo finančno stabilnost in nižje stroške pri financiranju mednarodnih finančnih naložb (obe zahtevi sta z uvedbo evra doseženi),

- odpravljanje valutnih tveganj in transakcijskih stroškov pospešuje ponudbo cenejšega kapitala na skupnem evropskem trgu, hkrati pa zagotavlja uspešno povezovanje nacionalnih finančnih trgov,
- konvergenčni kriteriji, določeni kot osnova za uresničitev EMU, so temelj za zdravo ekonomsko rast držav in ekonomski pogoj za uspešno uvedbo skupnega denarja.

Politični razlogi za uvedbo evra pa so naslednji:

- oblikovanje EMU kaže integracijsko pripravljenost držav članic EU, zato njeno delovanje pozitivno vpliva na poglobljanje in širitev evropskega procesa združevanja,
- povečevanje politične moči EU po uvedbi evra,
- uvedba evra daje možnost, da se premagajo nasprotovanja glede potrebnih strukturnih reform v EU (tako v javnem sektorju kot tudi v zasebnem sektorju),
- interes držav članic EMU je tudi, da bi evro vplival na večji mednarodni ugled držav članic,
- interes EMU je, da bi bil evro denarna protiutež ameriškemu dolarju. Obstaja želja, da bi evro nadomestil ameriški dolar kot svetovno valuto, skupni izvoz držav EMU pa naj bi presegel delež ameriškega izvoza v svetovni trgovini. Če bi poleg tega še sosednje države (Norveška, Švica in srednjeevropske in vzhodnoevropske države) vezale vrednost svojih nacionalnih valut na evro, bi se območje monetarne stabilnosti znatno povečalo.

Evro ima pozitiven učinek na vse državljane EU, saj je njegova najpomembnejša posledica ekonomska stabilnost, ki je vidna predvsem v relativno nizki stopnji inflacije in nizkih obrestnih merah. Z makroekonomskega vidika bo torej evro pomenil večje zaupanje v evropsko ekonomijo. Seveda pa se lahko z mikro ekonomskega vidika zgodi, da bo evro škodil tistim poslovnim subjektom, ki nanj ne bodo pravočasno pripravljeni. Prav zato se na priprave za prevzem evra ne sme gledati izključno kot na strošek. Za subjekte, ki bodo na prevzem evra pravočasno pripravljeni, bo to pomenilo izjemno strateško prednost.

4. POVEZOVALNI PROCESI SLOVENIJE Z EVROPSKO EKONOMSKO IN MONETARNO UNIJO

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo in zatem še v Ekonomsko monetarno unijo se jemlje kot nekaj neizbežnega. Članstvo v EMU zahteva, da so države kandidatke sposobne prevzeti obveznosti članstva v EU vključno s sprejemanjem ciljev politične, ekonomske in monetarne unije. Odstopanje od teh obveznosti ni mogoče. Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica EU. Slovenija v skladu s predpisi EU ne more prevzeti evra hkrati s pristopom k EU, ampak šele nekaj let kasneje. Točen datum uvedbe evra v Sloveniji še ni znan. Banka Slovenije in Vlada Republike Slovenije se zavzemata za čimprejšnji prevzem evra, ki je po njuni skupni oceni mogoč v začetku leta 2007. Uvajanje evra v Sloveniji je dolg proces, ki bo potekal v treh fazah: predpristopna faza, pristopna faza in faza uvajanja evra.

Tabela 8: Prikaz nalog in obveznosti Slovenije v posamezni fazi uvajanja evra

<p>Predpristopna faza (do pristopa k EU, t.j. do 1. maja 2004)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • izpolnitev kriterijev za članstvo v EU • prevzem predpisov, ki se nanašajo na EMU • začetek posvetovanj o sodelovanju v ERM II in centralnem tečaju nacionalnih valut
<p>Faza po pristopu k EU do vključitve v ERM II (od 1. maja 2004 do vključitve v ERM II, dne 27. junij 2004)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • sodelovanje v EMU kot država članica z odstopanjem glede uvedbe evra • politika deviznega tečaja je zadeva skupnega interesa • Banka Slovenije postane del Evropskega sistema centralnih bank • guverner Banke Slovenije je član Razširjenega sveta Evropske centralne banke • upoštevanje pravil o koordinaciji ekonomskih politik v EMU
<p>Sodelovanje v ERM II od 27. junij 2004 dalje (vsaj dve leti)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • politika deviznega tečaja je osredotočena na stabilnost tečaja tolarja glede na evro • Evropska komisija in ECB pripravita naslednje konvergenčno poročilo (predvidoma jeseni 2006)
<p>Uvedba evra (približno pol leta po odločitvi Sveta EU, da Slovenija izpolnjuje zahtevane konvergenčne kriterije za uvedbo evra)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • določitev fiksne tečaja tolarja pri zamenjavi z evrom • uvedba evra kot zakonitega plačilnega sredstva • Banka Slovenije postane del Evrosistema • Guverner Banke Slovenije postane član Sveta ECB

Vir: Banka Slovenije, 2005.

4.1. PREDPRISTOPNA FAZA: SLOVENIJA PRED VSTOPOM V EU

Predpristopna faza se nanaša na obdobje pred vstopom Slovenije v EU. V tej fazi je Slovenija izvajala ekonomske reforme, ki so bile potrebne za izpolnitev *kopenhagenskih ekonomskih kriterijev*⁵. Ti od držav kandidatk zahtevajo:

- doseganje stabilnosti institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin (politični kriteriji),
- delujoče tržno gospodarstvo, sposobno spoprijemanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami znotraj EU (gospodarski kriteriji),
- sposobnost prevzemanja obveznosti članstva, vključno s privrženostjo ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (sposobnost prevzema *acquis*, t.j. pravnega reda Evropske skupnosti).

Iz zadnjega kriterija izhaja, da mora nova država članica EU v fazi, ko izpolni maastrichtske konvergenčne kriterije, uvesti evro kot svojo valuto. Po pristopu k EU mora Slovenija ravnati v skladu s končnim ciljem uvedbe evra. Slovenija bo morala sprejeti evro kot svojo nacionalno valuto, ko bodo za to izpolnjeni zahtevani pogoji in ne bo imela t.i. "opt-out" možnosti, kot jo imata Velika Britanija in Danska.

Pred pristopom k EU je morala Slovenija prevzeti tudi evropske predpise, ki se nanašajo na EMU (t.i. EMU *acquis*). Gre za določbe v zvezi z liberalizacijo kapitalskih tokov, neodvisnostjo centralne banke kot osnovnim ciljem monetarne politike ter prepovedjo financiranja javnega sektorja s strani centralne banke. EMU *acquis* obsega tudi prepoved privilegirane dostopa javnega sektorja do finančnih institucij. Poleg tega pa je potrebno zagotoviti zdrav bančni sistem in finančno stabilnost v državi.

V predpristopni fazi je imela Slovenija tako kot tudi vse druge države Srednje in Vzhodne Evrope proste roke pri izbiri tečajnega režima in samostojno denarno politiko.

4.2. PRISTOPNA FAZA: SLOVENIJA PO VSTOPU V EU IN V ERM II

Pristopna faza se je začela z vstopom Slovenije v EU in se bo končala z njenim vstopom v EMU. V fazi po pristopu k EU Slovenija sodeluje v EMU, vendar ima status države z odstopanjem glede uvedbe evra. To pomeni, da za Slovenijo po pristopu k EU veljajo določbe, ki se nanašajo na ekonomsko unijo, ne pa tudi tiste, ki se nanašajo na monetarno unijo. Slovenija mora spoštovati pravila koordinacije ekonomskih politik in se izogibati čezmernim javnofinančnim primanjkljajem. Kot članica EU si mora Slovenija prizadevati za izpolnitev vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra. Politika deviznega tečaja je bila do pristopa k EU v pristojnosti posamezne države pristopnice, po pristopu k EU pa jo je potrebno obravnavati kot zadevo skupnega interesa. Do uvedbe evra je monetarna politika v pristojnosti Banke Slovenije. Banka

⁵ Evropski svet je na sestanku junija 1993 v Kopenhagnu določil kriterije za ocenjevanje pripravljenosti pridruženih članic iz Srednje in Vzhodne Evrope na polnopravno članstvo v EU.

Slovenije je postala z vstopom v EU del ESCB (ne pa tudi Evrosistema), guverner Banke Slovenije pa postal član Razširjenega sveta ECB.

Faza sodelovanja v ERM II se je začela 27. junija 2004 z vstopom Slovenije v ERM II in bo trajala najmanj dve leti. V ERM II so valute držav članic EU, ki niso uvedle evra in sodelujejo v tem sistemu, vezane na evro, vendar lahko tečaj valute niha znotraj določenega razpona. V okviru ERM II se je določil paritetni devizni tečaj nacionalne valute tolar glede na evro ki znaša 239,640 SIT za 1 EUR. Centralni tečaj med tolarjem in evrom je bil določen s pogajanja in na podlagi skupnih pogledov o dolgoročno vzdržni vrednosti tolarja s strani Banke Slovenije, Vlade RS, Evropske centralne banke, ministrov za finance držav evro sistema in finančnih ministrov ter guvernerjev centralnih bank, držav članic, ki sodelujejo v ERM II. Pri pogajanjih je sodelovala tudi Evropska komisija. Država lahko za vstop v ERM II zaprosi, ko postane članica EU. Namen vključitve v ERM II je zagotoviti stabilnost tečaja EUR/SIT kot enega od maastrichtskih kriterijev. Vstop v ERM II pomeni, da bo Banka Slovenije sprejela fiksni tečajni režim vezan na evro, pri čemer bo dovoljeno odstopanje tržnega tečaja tolarja od evra za 15 odstotnih točk v obe smeri ($\pm 15\%$). Ko bomo v mehanizmu ERM II vsaj dve leti, Slovenija ne bo imela sistema dvojnih valut, kakor ga je imelo v prehodnem obdobju sedanjih dvanajst držav članic EMU. To pomeni, da bo do vstopa Slovenije v EMU kot plačilno sredstvo veljal le tolar.

Upočasnjeno izvajanje strukturnih reform lahko podaljša čas bivanja Slovenije v ERM II nad minimalno zahtevano obdobje, kar bi ogrozilo njeno vključitev v EMU, povzročilo izgubo konkurenčnosti gospodarstva in visoko nezaposlenost v menjalnem sektorju. Posledica bi bilo povečevanje strukturnih izdatkov proračuna in končno nestabilnost finančnega sektorja kot celote. Odlaganje hitrega prevzema evra (in v tem kontekstu zgodnjega vstopa v ERM II ter izpolnitve maastrichtskih kriterijev) samo povečuje verjetnost takih scenarijev. Vlada RS in Banka Slovenije sta zato novembra 2003 predstavili program za vstop Slovenije v ERM II, ki predstavlja nabor ukrepov za znižanje inflacije na raven maastrichtskih kriterijev v letu 2005 in stabiliziranje tečaja tolarja brez poslabšanja drugih makroekonomskih rezultatov. Ta proces je povezan tudi z določenimi tveganji, ki se lahko pojavijo v času priprave in članstva Slovenije v ERM II. Tveganja so po oceni Vlade Republike Slovenije in Banke Slovenije obvladljiva, seveda pa jih je potrebno poznati ter pravočasno zaznati in se nanje odzvati z ustreznimi ukrepi.

Tveganja glede na njihove učinke na makroekonomske spremenljivke razdelimo v tri skupine:

- *tečajna tveganja*, to je tista, ki lahko povzročijo preveliko nihanje tečaja in s tem prekoračitev omejitev ERM II. Realizacija teh tveganj bi pomenila veliko izgubo kredibilnosti in podaljševanje časa članstva v ERM II, eventualno tudi pritisk na spremembo centralne paritete. Tečajna tveganja so predvsem: povečani špekulativni prilivi kapitala, povečani prilivi kapitala iz prodaje premoženja, ki jih Banka Slovenije ne bi mogla v zadostni meri sterilizirati, povečana likvidnost zaradi prilagajanja strukture instrumentov denarne politike Banke Slovenije pravilom ECB.

- *makroekonomska tveganja*, to je tista, ki lahko povzročijo povečanje makroekonomskih neravnovesij (povečanje inflacije, povečanje javnofinančnega primanjkljaja ali povečanje plačilnobilančnega primanjkljaja). Njihova realizacija bi lahko povzročila odlog prevzema evra bodisi neposredno (neizpolnjevanje maastrichtskih meril v referenčnem obdobju) bodisi posredno, prek vpliva na večje nihanje tečaja. Vzdrževanje makroekonomskega ravnovesja bo vse manj odvisno od denarne politike, zato se mora povečati zmožnost odzivanja fiskalne politike in prilagodljivost trga dela. Makroekonomska tveganja so predvsem: inflatorno povečanje domače potrošnje, do katerega lahko pride ob padcu realnih obrestnih mer v času, ko se nominalne obrestne mere uskladijo z evropskimi, inflacija pa še ostaja nad ravni evropskega povprečja; pritiski za rast cen nemenjalnih dobrin in storitev, do katerih lahko pride zaradi še strukture domačih relativnih cen, zaradi počasnejše rasti produktivnosti nemenjalnega dela gospodarstva ali zaradi povišanja davčnih obremenitev; povečanje javnofinančnega primanjkljaja, do katerega lahko pride ob zmanjšanju javnofinančnih prihodkov ob hitrem znižanju inflacije, zunanji naftni šoki, ki jih Vlada Republike Slovenije ne bi mogla obvladovati z mehanizmom trošarin.
- *institucionalna tveganja*, ki so vezana z interpretacijo maastrichtskega kriterija. Doslej se je pri izračunavanju merila upoštevala inflacija v treh najboljših državah celotne EU, pri čemer je pomembno, da imajo nekatere nove članice že sedaj precej nižjo inflacijo kot povprečje držav EMU. Bolj smiselno bi bilo upoštevati evro inflacijo, ker vstop v ERM II pomeni pripravo za prevzem evra in ker je zelo nizka inflacija v posamezni državi lahko tudi izraz makroekonomskih neravnovesij (na primer recesije). Ustrezna prilagoditev pravil bi olajšala izpolnjevanje meril, vendar pa je malo verjetna, zato je ta program pripravljen ob predpostavki, da bodo ostala veljavna sedanja merila.

Pomemben je tudi časovni okvir za uvedbo evra v Sloveniji. Po predvidevanjih Banke Slovenije, naj bi faze uvedbe evra potekale po naslednji časovni razporednici.

Slika 4: Predvideni časovni potek prevzema evra v Sloveniji

* vsi datumi so pogojni

Vir: Načrt uvedbe evra, 2005.

Vstop v ERM II pomeni pripravo in je pogoj za prevzem evra, ki ga Banka Slovenije in Vlada RS načrtujeta v začetku leta 2007. Z zmanjševanjem avtonomnosti denarne politike predstavlja sodelovanje v ERM II tudi preizkus sposobnosti prilagodljivega delovanja fiskalne politike oziroma okvir, v katerem morata fiskalna in dohodkovna politika zagotavljati makroekonomsko in cenovno stabilnost. Podpirati ju morajo tudi dolgoročne strukturne politike. Oblikovanje obrestnih mer za tolarske instrumente bo v ERM II podrejeno zagotavljanju stabilnosti tečaja. Najmanj dveletno sodelovanje v ERM II pred oceno v konvergenčnem poročilu je pogoj za prevzem evra. V tem obdobju mora biti tečaj stabilen. Za oceno stabilnosti je pomembno, da so nihanja tečaja v širokem pasu izjema in da centralna banka ne intervenira prepogosto v obrambo centralnega tečaja. V primeru, ko bi tečaj presegel zgornjo ali spodnjo mejo dogovorjenega nihanja zagotovljena pomoč Evropske centralne banke v obliki tečajne intervencije, obseg intervencije je praviloma neomejen, če ne ogroža cenovne stabilnosti države članice ERM II, ali cenovne stabilnosti evro območja.

V ospredju delovanja Banke Slovenije po vstopu v ERM II je stabiliziranje tečaja okoli centralnega tečaja. Uporaba denarne politike za stabiliziranje nominalnega tečaja torej omejuje uporabo instrumentov denarne politike za vzdrževanje nizke inflacije oziroma za uravnavanje agregatnega povpraševanja in agregatne aktivnosti. Ker denarna politika ne more dosegati več ciljev hkrati, delovanje denarne politike ni več povsem neodvisno – obrestne mere instrumentov Banke Slovenije morajo biti skladne z obrestnimi merami ECB in premijo za tveganja, ki jih priznavajo trgi. Za izvajanje denarne politike in politike deviznega tečaja bo imela Banka

Slovenije na voljo iste instrumente, kot jih je imela pred vstopom v ERM II. Še naprej bo po pogodbi o sodelovanju pri posegih na trgu tujega denarja začasno in/ali dokončno kupovala in prodajala devize ter tako določala izhodiščni tečaj za banke. Prav tako bo še naprej izdajala blagajniške zapise v tolarjih in v tujem denarju ter uporabljala druge instrumente. Predvidoma pa se bo spremenila intenzivnost uporabe posameznih instrumentov, z namenom doseganja prvega cilja, torej stabilnosti tečaja. Doseganju tega cilja ne bo podrejeno samo delovanje na trgu tujega denarja, temveč tudi spremembe obrestnih mer in količin pri instrumentih denarne politike.

4.3. FAZA UVAJANJA EVRA: SLOVENIJA KOT POLNOPRAVNA ČLANICA EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Faza uvajanja evra se bo pričela z vstopom Slovenije v EMU in Evropski sistem centralnih bank. Pogoji za vstop Slovenije v EMU je doseganje potrebne makroekonomske stabilnosti, kot jo opredeljujejo maastrichtski konvergenčni kriteriji. Slovenija že sedaj izpolnjuje oba fiskalna kriterija (višina proračunskega primanjkljaja in višina javnega dolga). Oba kriterija sta pod maastrichtsko referenčno vrednostjo 3% oz. 60%. Prav tako je Slovenija ob koncu leta 2004 izpolnila kriterij vezan na višino dolgoročne obrestne mere. Glavni cilj, ki ga Slovenija mora doseči v prihodnjem letu dni je znižanje stopnje inflacije s sedanjih 3,7% na evropsko raven, ki znaša okrog 2,2% (merjeno konec leta 2004). Od 27. junija 2004 dalje je Slovenija vključena v sistem deviznega tečaja ERM II, kjer moramo brez hujših pretresov glede tečajnih nihanj ostati vsaj dve leti.

Končno odločitev o uvedbi evra sprejme Svet EU. Na osnovi konvergenčnega poročila Evropske komisije in konvergenčnega poročila ECB, mnenja Evropskega parlamenta ter razprave Evropskega sveta sprejme odločitev, da država izpolnjuje zahtevane pogoje za uvedbo evra. V praksi celoten postopek traja pol leta. Po rednem postopku bi bila ocena pripravljenosti Slovenije za prevzem evra in skladnosti z maastrichtskimi kriteriji s strani Evropske komisije opravljena januarja ali februarja 2006, po izrednem postopku na zahtevo Slovenije pa v jeseni 2006. V prvem primeru bi ocenjevalno obdobje izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev obsegalo obdobje od septembra 2004 do avgusta 2005, v drugem primeru pa bi ocenjevalno obdobje zajemalo obdobje od junija 2005 do maja 2006. Bolj primerna je druga možnost, saj bo izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev mogoče od sredine 2005 naprej.

Po predvidevanjih naj bi Slovenija postala polnopravna članica EMU in ESCB z začetkom leta 2007. Takrat bo Slovenija uvedla evro in kot zakonito plačilno sredstvo ukinila slovenski tolar. Pri vodenju monetarne politike bo imela Slovenija enake pravice in obveznosti kot druge države evroobmočja. Po vključitvi v Evropsko ekonomsko in monetarno unijo Slovenija ne bo imela možnosti vodenja samostojne monetarne politike. Vključena bo v evropsko monetarno politiko, tako da bo slovenska centralna banka sodelovala pri odločanju v ESCB in s tem pri določanju skupne monetarne politike za celotno evro območje in to tako, da bo izvajalo enotno monetarno politiko na svojem območju, s skladu z navodili z ESCB. Nacionalne centralne banke v evropski monetarni uniji še obstajajo, vendar niso samostojne pri vodenju monetarne politike na svojem

območju. Skupna monetarna politika se bo določala glede na potrebe celotnega evro območja, torej glede na povprečne razmere na evro območju, ne pa glede na specifične potrebe posamezne države (ki izhajajo iz različnih strukturnih lastnosti gospodarstev, različne faze cikličnega razvoja gospodarstva in različnosti transmisijskega mehanizma monetarne politike po posameznih državah) (Lavrač, 2000, str. 10).

V Sloveniji bomo pri uvedbi evra upoštevali izkušnje držav, ki so že uspešno izvedle prehod na evro. Vendar bo za razliko od uvedbe evra v prvotnih članicah predvideno predvstopno obdobje v primeru Slovenije kratko. Po predvidevanjih naj bi predvstopno obdobje, to je obdobje med odpravo derogacije⁶ (predvidoma jeseni 2006) ter dejansko uvedbo evra (načrtovano za 1. januar 2007), trajalo le nekaj mesecev. Ob kratkem predvstopnem obdobju Banka Slovenije predvideva tudi kratko obdobje zamenjave gotovine. Čas dvojnega obtoka tolarja in evra se prične z dnem, ko postane evro naš denar, vendar se še vedno lahko plačuje tudi s tolarji. Tega kratkega obdobja je konec, ko se s tolarji ne more več plačevati. Banka Slovenije načrtuje, da bo to obdobje trajalo do 7. januarja 2007. Že na začetku tega obdobja preide vodenje denarne politike na ECB. V tem času začne Banka Slovenije oskrbovati banke z evro gotovino, da bi lahko svojim komitentom zamenjevale tolarje z evri. Od 8. januarja 2007 do 28. februarja 2007 bo možna zamenjava tolarjske gotovine pri bankah, nato pa v Banki Slovenije brez časovne omejitve. Evro kovanci in bankovci so v Sloveniji že sedaj v obtoku in tudi če ravno še niso naše uradno plačilno sredstvo, so dostopni slovenski javnosti, ki z njimi posluje v tujini. V predvstopnem obdobju je potrebno tudi izvesti vse tehnične priprave za kovanje evro kovancev z nacionalno stranjo. Banka Slovenije kot tudi druge institucije EU ne pričakujejo večjih zapletov pri uvedbi evra v Sloveniji. Nenazadnje ima Slovenija že izkušnje z uspešno zamenjavo denarja (oktobra 1991 dinarjev v bone, leta 1992 pa bonov v tolarje) poleg tega pa je Slovenija relativno majhno in zato lažje obvladljivo denarno območje.

Obveščanje slovenske javnosti ob uvajanju evra bo potekalo skozi vse faze uvajanja skupne evropske valute, in sicer:

- *faza izpolnitve dvoletnega bivanja v ERM II, ki se zaključuje konec junija 2006;* V tem obdobju je pomembno splošno seznanjanje javnosti z delovanjem EMU in izpolnjevanjem konvergenčnih meril, hkrati pa tudi že s prvimi konkretnimi aktivnostmi prevzemanja evra (dvojno označevanje cen, izbira nacionalnega motiva na kovancih).
- *faza med izpolnitvijo dvoletnega obdobja v ERM II in uvedbo evra;* V tem času Svet ECB nepreklicno določi vrednost tolarja v evru in nekaj časa zatem bo evro zamenjal tolar. V tem obdobju mora biti javnost podrobneje seznanjena s potekom priprav v bankah, trgovini in v javnem sektorju, s sprejemanjem zakonov, predpisov in priporočil, ki bodo urejali postopek zamenjave, uveljavljanjem kontinuitete pogodb, ki mora spremljati prevzem evra in podrobnostmi zamenjave.

⁶ Derogacija je v Pogodbi o Evropski skupnosti dogovorjeno začasno izvzetje določene države članice glede uporabe nekaterih členov poglavja o ekonomski in monetarni politiki Pogodbe o Evropski skupnosti.

- *faza uvedbe evra oz. obdobje od 1. januar 2007 do zaključka dvojnega obtoka*; Odnosi z javnostjo v tem obdobju morajo biti usmerjeni predvsem v praktično svetovanje ob zamenjavi.

4.3.3. *Kriteriji za vstop Slovenije v EMU*

Kriterije za vstop v EMU je moč razdeliti med takšne, ki jih je mogoče vrednostno oceniti (*maastrichtski ali nominalni kriteriji*) in veljajo za nujni formalni pogoj za vstop v EMU in takšne, ki jih ni mogoče vrednostno oceniti (*realni kriteriji*) in zatorej ne morejo biti formalni pogoj za vstop v EMU. Vendar pa je prav izpolnjevanje realnih kriterijev nujno za uspešno funkcioniranje države v okviru EMU. Izpolnjevanje nominalnih in realnih kriterijev je med seboj tesno povezano. Nominalna konvergenca z zavezitvijo inflacijskih pričakovanj in zagotavljanjem stabilnejšega makroekonomskega okolja na dolgi rok pozitivno vpliva na odločitve ekonomskih subjektov in tako podpira doseganje realne konvergence. Po drugi strani pa strukturne reforme, ki so del realne konvergence, izboljšujejo razmere za gospodarsko rast ter so običajno spodbuda za oblikovanje okolja nizke inflacije in obrestnih mer, ki sta pogoja nominalne konvergence. Pri doseganju obeh kriterijev je potrebno paziti, da se jih doseže na vzdržen in zdrav način, brez ustvarjanja dodatnih makroekonomskih neravnovesij (Delakorda, 2003, str. 3). Lahko pa si cilja nominalne in realne konvergence tudi nasprotujeta. Najpogostejši primer je tako imenovani *Balassa-Samuelsonov učinek*⁷.

Slovenija bi imela probleme z izpolnjevanjem maastrichtskega kriterija nizke inflacije v primeru hitre gospodarske rasti, ki temelji na hitri rasti produktivnosti menjalnega sektorja in neproduktivnem nemenjalnem sektorju. Hitrejša rast produktivnosti v menjalnem sektorju bi sicer občutno skrajšala čas dohitevanja (realne konvergence), odrazila pa bi se tudi v večji realni apreciaciji. Če bi bila, v skrajnem primeru, rast produktivnosti v menjalnem sektorju tako visoka, da bi gospodarstvo realno raslo 8% na leto, bi razvite države dohiteli že v okoli desetih letih. Posledica tako hitre rasti v menjalnem sektorju pa je tudi hitrejše prilagajanje cen ali pa nominalna apreciacija. Ocenjeni Balassa-Samuelson učinek je v tem primeru lahko reda velikosti 3 odstotne točke na letni ravni, oziroma več kot dvakrat večji kot v najverjetnejšem scenariju dohitevanja. Ob predpostavki enotne valute bi ravnotežna inflacija v takem primeru lahko znašala okoli 5%. Taka inflacija je sicer normalen proces dohitevanja in ne povzroča škodljivih cenovnih nestabilnosti, je pa previsoka glede na maastrichtske kriterije, ki jih je potrebno izpolnjevati v ERM II. V Sloveniji proces dohitevanja najrazvitejših držav evroobmočja ob sedanji stopnji intenzivnosti ne ogroža cenovne stabilnosti. V tem primeru bo slovensko gospodarstvo za dohitevanje najrazvitejših držav potrebovalo še dve do tri desetletja. Proces konvergence bi v tem primeru spremljala ravnotežna realna apreciacija z okoli 1 do 1,5 odstotne točke na letni ravni. Proces dohitevanja je ravnotežni proces in povzročena realna apreciacija ne ogroža konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Po prevzemu evra kot skupne valute, oziroma stabilizacije tečaja, bi se realna apreciacija odrazila izključno kot višja inflacija. Kljub temu

⁷ Balassa-Samuelsonov učinek razlaga povezanost med produktivnostjo, rastjo cen in apreciacijo deviznega tečaja. O tem učinku govorimo, če apreciacijo povzroči rast cen ob nizki produktivnosti.

cenovna stabilnost s tem ni ogrožena in inflacija bi tako ostala zmerna in v okvirih maastrichtskih kriterijev.

4.3.3.1. Nominalni oziroma maastrichtski kriteriji

Da lahko država članica uvede evro, mora nujno izpolniti konvergenčne kriterije, ki se nanašajo na nizko stopnjo inflacije in obrestnih mer, zdrave javne finance in stabilni tečaj nacionalne valute. Prav tako pa je potrebno zagotoviti skladnost nacionalne zakonodaje z določbami pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti oz. nove ustave Evropske unije, predvsem na področju zagotovitve popolne neodvisnosti nacionalne centralne banke.

V skladu s členom 122(2) Pogodbe o Evropski skupnosti morata Evropska komisija in Evropska centralna banka poročati Svetu EU o napredku „držav članic z odstopanjem“* glede usklajenosti njihovih nacionalnih zakonodaj s Pogodbo kot tudi glede doseganja visoke stopnje trajnostne konvergence vsaj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo »države članice z odstopanjem«. V zadnjem konvergenčnem poročilu Evropske komisije in Evropske centralne banke, ki je bilo izdano 20. oktobra 2004, je za Slovenijo zabeleženo naslednje:

- *Zakonodaja Slovenije*, to velja še zlasti za Zakon o Banki Slovenije, ni v celoti združljiva s členom 109 Pogodbe in Statutom ESCB/ECB.
- *Povprečna stopnja inflacije* je v Sloveniji v obdobju 12 mesecev pred avgustom 2004 znašala 4,1 %. Slovenija tako ne izpolnjuje merila stabilnosti cen.
- *Javnofinančni primanjkljaj* je v letu 2003 znašal 2,0 % BDP, *javni dolg* pa 29,4 % BDP. Slovenija izpolnjuje merilo proračunskega stanja.
- *Slovenski tolar* od 27. junija 2004 sodeluje v ERM II, od takrat pa se je z njim trgovalo okoli njegove centralne paritete. V času tega pregleda je bilo sodelovanje Slovenije v ERM II krajše od dveh let. Slovenija tako še ne izpolnjuje merila menjalnega tečaja.
- *Povprečna dolgoročna obrestna mera* je v Sloveniji v letu pred avgustom 2004 znašala 5,2 % in Slovenija tako izpolnjuje merilo konvergence dolgoročnih obrestnih mer. Od sredine leta 2002 so dolgoročne obrestne mere v Sloveniji ostro padle proti evroobmočju z razlikami, ki so se v obdobju od januarja do avgusta 2004 približale na 0,6 odstotne točke.

V skladu s to oceno Evropska komisija zaključuje, da ni potrebno spreminjati položaja Slovenije kot »države z odstopanjem«⁸. Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev za ostale »države z odstopanjem« glej Tab. 9, na str. 42.

⁸ „Države članice z odstopanjem“ so države članice EU, ki še niso sprejele evra (Češka, Estonija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovenija, Slovaška in Švedska), z izjemo Danske in Velike Britanije, ki sta državni članici s posebnim statusom.

Tabela 9: Združljivost zakonodaje in izpolnjevanje konvergenčnih meril za države EU-10

	Pravna združljivost	Stabilnost cen	Proračunsko stanje	Menjalni tečaj	Konvergenca dolgoročnih obrestnih mer
Češka	ne	da	ne	ne	da
Estonija	ne	da	da	ne	-
Ciper	ne	da	ne	ne	da
Latvija	ne	ne	da	ne	da
Litva	ne	da	da	ne	da
Madžarska	ne	ne	ne	ne	ne
Malta	ne	ne	ne	ne	na
Poljska	ne	ne	ne	ne	ne
Slovenija	ne	ne	da	ne	da
Slovaška	ne	ne	ne	ne	da

- ni podatka

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004a.

Evropska centralna banka pa je v svojem zadnjem konvergenčnem poročilu za Slovenijo izpostavila, da bo za doseganje visoke stopnje trajnostne konvergence Slovenija morala voditi politiko zdrave fiskalne konsolidacije in zmernih plač ter nadaljevati strukturne reforme. K oblikovanju ugodnega okolja za cenovno stabilnost in večjo potencialno rast bosta prispevali predvsem večja prožnost trga dela in nadaljnja liberalizacija gospodarstva, ki bo pripeljala do večje konkurence na trgu izdelkov.

A. *Inflacija*

ECB je kvantitativno določila stabilnost cen kot letno rast HICP⁹ pod 2%. Slovenija še ne izpolnjuje tega maastrichtskega konvergenčnega kriterija. Čeprav je kratkoročno in kratkotrajno doseganje nizke inflacije razmeroma preprosto, je bistveno težje dosegati trajno nizko inflacijo. Pričakujemo, da bodo učinki odpravljanja razlik v ravni cen med Slovenijo in EMU prisotni še vrsto let, v obliki zmerne višje slovenske inflacije. To velja predvsem zaradi tako imenovanega Balassa-Samuelsonovega učinka, ki nastane zaradi razlik v produktivnosti menjalnega in nemenjalnega sektorja. Zaradi nizke ravni cen, ki je predvsem posledica zaostajanja cen nemenjalnega sektorja, lahko v Sloveniji tudi v naslednjih letih pričakujemo hitrejšo rast cen od tiste v EMU. Ob predpostavki, da rast cen v Sloveniji prehitveva povprečno rast cen v EMU za

⁹ Harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin (HICP) temelji na strukturi porabe rezidentov in nerezidentov na ozemlju Slovenije, indeks cen življenjskih potrebščin (CPI) pa na strukturi porabe rezidentov Slovenije. Zaradi različnih uteži posamznih proizvodov in storitev se vrednosti indeksov med seboj razlikujeta, vendar razlike povprečne inflacije, merjene z obema indeksoma, v zadnjih dveh letih niso presegle 0,1 odstotne točke.

1,5% točke na leto, bi Slovenija potrebovala 13 let, da bi dohitela povprečno raven cen evroobmočja oziroma okoli 32 let, da dohiti povprečje cen v EU. Analiza ravni cen pokaže, da predstavlja skupna raven cen v Sloveniji okrog 63% ravni cen v EU oziroma približno 66% ravni cen v evro območju, torej zaostaja za ravni cen v EU za 37% oziroma za ravni cen v evro območju za 34%. Pričakujemo lahko, da bodo povečana tržna integracija, izboljšana transparentnost cen in realna konvergenca tudi v prihodnje zmanjševale razlike v ravneh cen.

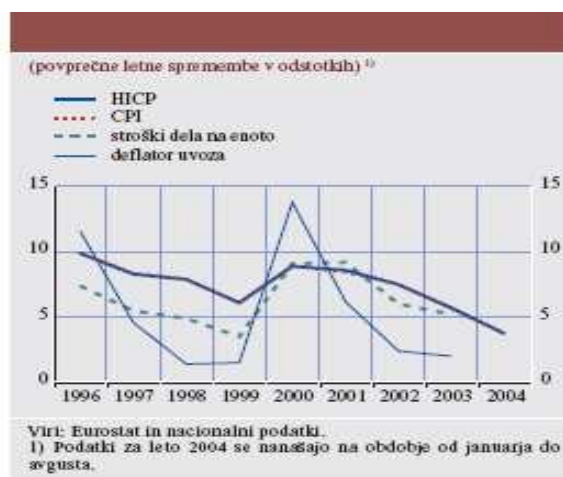
V referenčnem obdobju od septembra 2003 do avgusta 2004 je Slovenija dosegla stopnjo inflacije po HICP 4,1%, ki je občutno višja od referenčne vrednosti 2,4 %, določene v Pogodbi o Evropski skupnosti. Gledano nazaj za daljše obdobje je inflacija cen življenjskih potrebščin v Sloveniji postopno upadala do leta 1999, ko se je upadanje ustavilo, po letu 2000 pa se je znova nadaljevalo.

Tabela 10: Inflacija po HICP

(letne spremembe v odstotkih)					
	2004 maj	2004 junij	2004 julij	2004 avg.	sep. 2003 do avg. 2004
Inflacija po HICP	3,9	3,9	3,7	3,7	4,1
Referenčna vrednost ¹⁾	-	-	-	-	2,4
Evro območje ²⁾	2,5	2,4	2,3	2,3	2,1

Vir: Eurostat.
 1) Izračun za obdobje od septembra 2003 do avgusta 2004 temelji na netehtanem aritmetičnem povprečju letnih sprememb v odstotkih plus 1,5 odstotne točke.
 2) Evro območje je zajeto zgolj zaradi informativnosti.

Slika 5: Cenovna gibanja

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Inflacija po HICP se je postopoma znižala z 9,9% v letu 1996 na 6,1% v letu 1999, nato pa je v letu 2000 ponovno narasla na 8,9%. Razlog so številni dejavniki, predvsem uvedba davka na dodano vrednost, povečanje domačega povpraševanja, velika rast plač in visoke uvozne cene. Proces dezinflacije se je ponovno stopnjeval po letu 2000, tako da se je inflacija v letu 2003 znižala na 5,7%. Ta vzorec inflacije odraža številne pomembne politične odločitve, predvsem uvedbo novega dvostebnega okvirja monetarne politike leta 2001, katerega glavni cilj je cenovna stabilnost.

Za večino obravnavanega obdobja je treba pri gibanju inflacije upoštevati tudi precej močno rast BDP in dokaj stabilne razmere na trgu dela. Realna rast BDP je od leta 2001 zmernejša, kar je vplivalo na upad inflacije. Razmere na trgu dela so bile ves čas precej stabilne, stopnja brezposelnosti pa se je večinoma gibala med 6% in 7%. Rast plač, merjena z nominalnim nadomestilom na zaposlenega, je do leta 1999 upadala. Leta 2000 je ponovno narasla na dvomestne številke, potem pa znova upadla na 8,4% v letu 2003. Skupaj z začasno upočasnitvijo

rasti produktivnosti dela je to povzročilo občutno rast stroškov dela na enoto v letu 2000 in 2001, nato pa je sledilo postopno upadanje na bolj zmerne stopnje. Uvozne cene so skupaj s spremembami nadzorovanih cen in davkov občutno prispevale k nestanovitnosti stopenj inflacije in so predvsem podražile gibanja menjalnega tečaja in cen nafte. Večina napovedi za prihodnost predvideva stopnjo inflacije 3,6-3,8% v letu 2004 in okoli 3,2-3,3% v letu 2005.

Glavna tveganja za porast inflacije v Sloveniji so povezana predvsem z naraščanjem domačega povpraševanja in nadaljnjim višanjem nadzorovanih cen. Dolgoročno bo v Sloveniji oblikovanje ugodnega okolja za cenovno stabilnost odvisno med drugim od vodenja ustrezne monetarne in fiskalne politike, ki bo morala imeti osrednjo vlogo pri nadziranju inflacijskih pritiskov, ki jih povzroča povpraševanje. Razen tega bo treba pospešiti dodatne strukturne reforme, kot je nadaljnja deindeksacija, zlasti plač in nekaterih socialnih transferjev. Pomembno bo povečati prožnost trga dela in zagotoviti, da bo zviševanje plač usklajeno z rastjo produktivnosti dela ter da bodo ob tem upoštevana gibanja v konkurenčnih državah. Enako pomembno bo nadaljevanje liberalizacije gospodarstva, da bi dodatno okrepili konkurenco na trgu izdelkov. Po ocenah Banke Slovenije znaša delež nadzorovanih cen v košarici CPI okoli 18%. To je lahko kazalec, da so pri prožnosti trga izdelkov še možnosti za nadaljnje izboljšanje. Poleg tega bo proces dohitevanja verjetno vplival tudi na inflacijo v prihodnjih letih, čeprav je težko oceniti natančen obseg tega vpliva.

B. Menjalni tečaj

Slovenski tolar sodeluje v ERM II od 27. junija 2004, t. j. manj kot dve leti, kar predvideva maastirhtski kriterij. Slovenija je vstopila v ERM II s srednjim tečajem 239,64 SIT za 1 EUR, kar je bilo ob vstopu zelo blizu takratnemu tržnemu tečaju. Dovoljen standardni razpon nihanja od osrednjega tečaja je $\pm 15\%$. Pred vstopom v ERM II se je vrednost tolarja v primerjavi z evrom postopno zniževala. Slovenska monetarna politika je usmerjena k doseganju stabilnega menjalnega tečaja. Zaradi tega je tolar ostal blizu svoje osrednje paritete. Variabilnost menjalnega tečaja tolarja proti evru je bila v referenčnem obdobju od septembra 2003 do avgusta 2004 nizka in je proti koncu leta 2003 in v prvih treh četrtinah leta 2004 padla na zelo nizko stopnjo.

Na gibanje deviznega tečaja vplivajo razlike v obrestnih merah in zunanjetrgovinska gibanja. Razlike v kratkoročnih obrestnih merah v primerjavi s trimesečnim EURIBOR¹⁰ se že od leta 2003 manjšajo, vendar so bile v tretji četrtini leta 2004 še vedno precej velike in so znašale 1,9 odstotne točke. Dolgoročno so te politike menjalnega tečaja pomenile tudi padec nominalnega efektivnega tečaja tolarja. Kljub temu se je realni menjalni tečaj slovenskega tolarja – tako proti evru kot efektivni menjalni tečaj – septembra 2004 gibal blizu preteklih povprečnih vrednosti, izračunanih od prvega četrtletja leta 1996 in od uvedbe evra. Vendar je pri razlagi teh ukrepov

¹⁰ EURIBOR (ang. European Interbank Offered Rate) je obrestna mera za evropski denarni trg, ki se uporablja kot referenčna vrednost za spremljanje gibanja obrestnih mer v državah članicah EMU.

potrebna previdnost, ker je v Sloveniji potekal proces tranzicije v tržno gospodarstvo, kar otežuje presojo preteklih gibanj realnega menjalnega tečaja.

V zunanjetrgovinski bilanci je Slovenija v zadnjih osmih letih beležila splošno uravnoreženo stanje tekočega in kapitalskega računa. Na negativno stran se je začasno obrnil le leta 1999 in 2000, ko je bil zabeležen primanjkljaj v višini približno 3% BDP. Kasneje se je saldo tekočega in kapitalskega računa leta 2001 in 2002 vrnil v skoraj uravnoreženo stanje, preden je bil leta 2003 spet zabeležen primanjkljaj v višini 1% BDP. Neto stanje mednarodnih naložb za Slovenijo je bilo negativno in se je leta 2003 dvignilo na najvišjo vrednost 15,2% BDP. Spomniti velja, da predstavlja Slovenija majhno, odprto gospodarstvo, ki po zadnjih razpoložljivih podatkih tako pri izvozu kot uvozu dosega razmerje med zunanjo trgovino z blagom in storitvami BDP v višini 56,5%. Leta 2003 je izvoz blaga in storitev v evro območje in v EU predstavljal 54,4% oziroma 66,9% celotnega izvoza. Ustrezno je leta 2003 uvoz iz navedenih območij predstavljal 63,5% oziroma 75,6% celotnega uvoza.

Tabela 11: Stabilnost menjalnega tečaja

Članstvo v mehanizmu menjalnih tečajev (ERM II)		
Članica od		Da
Devalvacija dvostranskega osrednjega tečaja na pobudo države		Ne
Največji odklon navzgor in navzdol ¹⁾	Največji odklon navzgor	Največji odklon navzdol
<i>28. junij 2004 do 30. september 2004:</i>		
Evro	0,0	-0,2

Vir: ECB.
1) Najvišji odklon v odstotkih od srednjega tečaja ERM II. Desetdnevno drseče povprečje dnevni podatkov o frekveni poslovanja.

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Tabela 12: Ključni kazalci pritiska na menjalni tečaj slovenskega tolarja

(trimesečno povprečje, ki se konča v navedenem mesecu)								
	dec. 2002	mar. 2003	junij 2003	sep. 2003	dec. 2003	mar. 2004	junij 2004	sep. 2004
Nestanovitnost menjalnega tečaja ¹⁾	1,3	0,6	1,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Razlika v kratkoročnih obrestnih merah ^{2), 3)}	4,1	4,9	4,5	4,3	4,1	3,7	2,7	1,9

Vir: Nacionalni podatki in izračuni ECB.
1) Standardni mesečni odklon na letni stopnji (v odstotkih) dnevni sprememb menjalnega tečaja proti evru v odstotkih.
2) Razlika (v odstotnih točkah) med trimesečnimi medbančnimi obrestnimi merami in trimesečno obrestno mero Euribor.
3) Obrestne mere za Slovenijo temeljijo na kotacijah za prejete depozite/posojila SMOM (slovenske medbančne obrestne mere) do 15. julija 2003. Po tem datumu so bile sporočene obrestne mere, ponujene za depozite med bankami (SITIBOR).

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

C. Fiskalni kriteriji

Slovenija je v letu 2003 zabeležila javnofinančni primanjkljaj v višini 2,0% BDP, kar je precej nižje od referenčne vrednosti, za leto 2004 pa se po napovedih pričakuje rahel porast proračunskega primanjkljaja. Slovenija trenutno ni v položaju čezmernega javnega dolga. Stopnja javnega dolga je v letu 2003 ostala pretežno stabilna na 29,4%, kar je precej pod referenčno vrednostjo 60%. Za leto 2004 se napoveduje povečanje na 30,8%.

Tabela 13: Fiskalni položaj Slovenije v obdobju od leta 2002 do 2004

(kot odstotek BDP)	2002	2003	2004 ¹⁾
Presežek (+) / primanjkljaj (-) države	-2,4	-2,0	-2,3
Referenčna vrednost	-3	-3	-3
Presežek / primanjkljaj, brez javnih investicijskih odhodkov ²⁾	0,4	0,8	0,4
Bruto dolg države	29,5	29,4	30,8
Referenčna vrednost	60	60	60

Vir: Evropska komisija in izračuni ECB.
1) Napoved Evropske komisije.
2) Minus pomeni, da je javni primanjkljaj višji od investicijskih odhodkov.

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Glede trajnosti fiskalnih gibanj Slovenija z javnofinančnimi primanjkljaji, napovedanimi za prihodnja leta, ne bo izpolnila srednjeročnega cilja Pakta o stabilnosti in rasti, ki zahteva uravnoteženo ali presežno proračunsko stanje. Vodenje preudarne fiskalne politike utemeljuje dejstvo, da je stopnja inflacije v Sloveniji občutno višja od referenčne vrednosti. Stopnje prihodkov in izdatkov so precej visoke. V tem smislu bi lahko učinkovitejši sistem davkov/socialnih prejemkov, ki bi bil bolj naklonjen zaposlovanju, okrepil delovne spodbude in občutno prispeval k fiskalni konsolidaciji, hkrati pa bi spodbujal gospodarsko rast in konvergenco realnih dohodkov v smislu dokončanja tranzicijskega procesa in prehoda na tržno gospodarstvo. V skladu z zadnjimi podatki so potencialne obveznosti, ki izhajajo iz državnih jamstev v Sloveniji, leta 2002 znašale okoli 6,6% BDP, leta 2003 pa 7,5% BDP. Vendar ne obstaja nobena dogovorjena metoda za oceno celotnega obsega potencialnih fiskalnih obveznosti (skupaj z drugimi postavkami), tako da se lahko ocene zelo razlikujejo. Glede na druge fiskalne dejavnike stopnja primanjkljaja v letih 2002 in 2003 ni presegla stopnje javnih investicij glede na BDP. Čeprav ima Slovenija nizko stopnjo javnega dolga, se glede staranja prebivalstva pričakuje, da bo povzročilo občutne pritiske na pokojninski sistem, ki še naprej temelji predvsem na načelu sprotnega prispevnega kritja. Celotno breme staranja prebivalstva bo lažje obvladovati, če se v javnih financah še pred obdobjem, ko se bo demografsko stanje po napovedih poslabšalo, ustvari primeren manevrski prostor. Stopnja primanjkljaja v letih 2002 in 2003 ni presegla stopnje odhodkov za javne investicije glede na BDP. Slovenija trenutno ni v položaju čezmernega javnega primanjkljaja.

Slovenska srednjeročna strategija fiskalne politike, kot je navedena v konvergenčnem programu za obdobje 2004 iz maja 2004 in temelji na podatkih, ki so bili na voljo na začetku leta 2004, predvideva proračunski primanjkljaj v višini 1,9% BDP in dolg države v višini 29,1% BDP za leto 2004. V istem letu se bosta stopnji prihodkov in odhodkov po pričakovanjih zvišali za malo več kot 1 odstotno točko zaradi transakcij, povezanih z vstopom v EU. V proračunu za leto 2004 trenutno ni opaziti nobenih večjih ukrepov z začasnim učinkom. Za leto 2007 je napovedano znižanje stopnje primanjkljaja na 0,9% ter postopno znižanje stopnje dolga države na 28,4%. Za izpolnitev srednjeročnega cilja Pakta o stabilnosti in rasti glede doseganja uravnoveženega ali presežnega proračunskega stanja potrebuje Slovenija, na podlagi fiskalnih bilanc, napovedanih v Konvergenčnem programu, nadaljnjo občutno konsolidacijo. Kar zadeva potencialna prihodnja gibanja stopnje javnega dolga, Konvergenčno poročilo ECB tega vprašanja ne obravnava podrobno za države, kjer je stopnja javnega dolga v letu 2003 znašala 60% ali manj. Kljub temu pa trenutni trendi kažejo, da se bo stopnja javnega dolga zvišala, vendar bo vsaj v bližnji prihodnosti ostala pod 60%.

Slika 6: Proračunski prihodki in odhodki države

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

D. Obrestne mere

Višina obrestne mere kaže na zaupanje investitorjev v finančne instrumente in hkrati odraža njihova inflacijska pričakovanja. V letu 2003 so bili v Sloveniji določeni kriteriji za določitev referenčne obrestne mere in s tem tudi tolarska obveznica RS, ki zaenkrat služi za ugotavljanje izpolnjevanja konvergenčnega kriterija obrestnih mer.

Povprečna stopnja dolgoročnih obrestnih mer je v referenčnem obdobju (od septembra 2003 do avgusta 2004) znašala 5,2% in je bila torej nižja od referenčne vrednosti za merilo obrestne mere, ki je znašalo 6,4% (glej Tab. 14, na str. 48). Dolgoročne obrestne mere so se od marca 2002 v skladu z gibanji inflacije nižale¹¹. Proti koncu leta 2002 so se kot odraz pozitivnih makroekonomskih in fiskalnih gibanj znižale za več kot 2 odstotni točki. Poleg tega je Banka

¹¹ Marec 2002 je prvi mesec, za katerega so na voljo podatki o referenčni dolgoročni obrestni meri v Sloveniji.

Slovenije med marcem 2002 in avgustom 2004 znižala obrestno mero za glavne posle refinanciranja za skupno 4,8 odstotne točke.

Tudi razlika med dolgoročno obrestno mero v Sloveniji v primerjavi z evro območjem se je od marca 2002 izrazito zmanjšala in je avgusta 2004 znašala približno 0,5 odstotne točke. Poglavitni dejavniki, ki so vplivali na ta trend, so bili zmanjšanje gospodarske in finančne negotovosti zaradi trdne fiskalne in monetarne politike ter zmanjšanja razlik v inflaciji med Slovenijo in evro območjem. K omejevanju razlike v dolgoročnih obrestnih merah so dodatno prispevala tržna pričakovanja glede zgodnjega sodelovanja Slovenije v ERM II, v katerega je nato vstopila junija 2004.

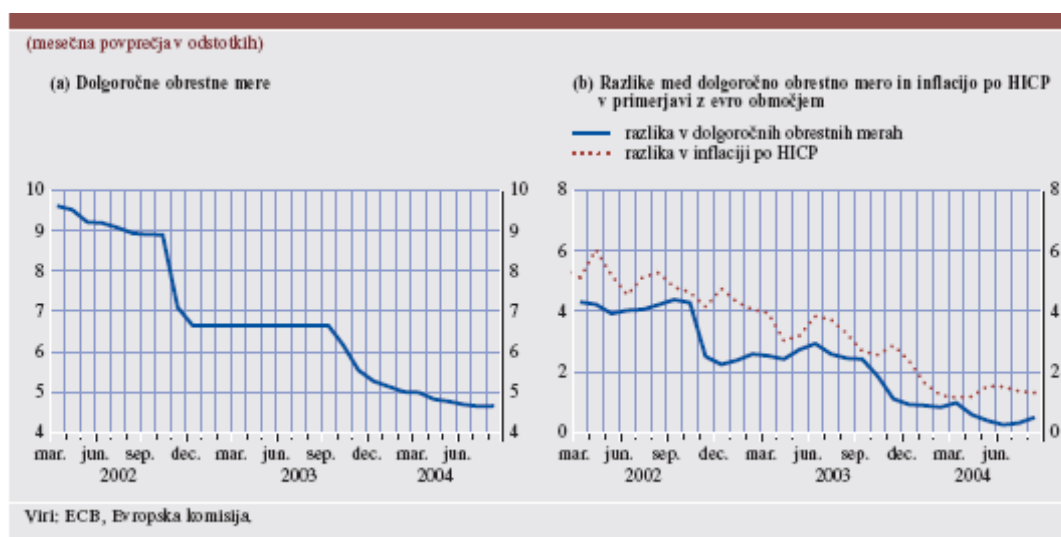
Tabela 14: Dolgoročne obrestne mere

(v odstotkih; povprečni podatki za celotno obdobje)					
	maj 2004	junij 2004	julij 2004	avg. 2004	sept. 2003 do avg. 2004
Dolgoročna obrestna mera	4,8	4,7	4,6	4,7	5,2
Referenčna vrednost ¹⁾					6,4
Evro območje ²⁾	4,4	4,4	4,3	4,2	4,3

Vir: ECB, Evropska komisija.
 1) Izračun za obdobje od septembra 2003 do avgusta 2004 temelji na netehtanem aritmetičnem povprečju stopenj obrestnih mer na Finskem, Danskem in Švedskem plus 2 odstotni točki [ES].
 2) Evro območje je zajeto zgolj zaradi informativnosti.

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

Slika 7: Dolgoročne obrestne mere in razlika med dolgoročno obrestno mero in inflacijo po HICP v primerjavi z evro območjem

Vir: Konvergenčno poročilo, 2004.

E. Časovni vidik izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev

Tabela 15: Predvideno izpolnjevanje nominalnih maastrichtskih kriterijev za članstvo Slovenije v EMU

	Leto				
	2003	2004	2005	2006	2007
Inflacija			✓	✓	✓
Obrestne mere	✓	✓	✓	✓	✓
Proračunski saldo	✓	✓	✓	✓	✓
Javni dolg	✓	✓	✓	✓	✓
Stabilnost tečaja		✓	✓	✓	✓

Vir: Program vstopa v ERM II in prevzema evra, 2003.

F. Zakonodaja oz. pravni nominalni konvergenčni kriteriji

Pravno podlago za poslovanje Banke Slovenije zagotavljata slovenska ustava in Zakon o Banki Slovenije z dne 3. julija 2002. Nekatere določbe Zakona o Banki Slovenije, ki vplivajo na institucionalno neodvisnost Banke Slovenije in osebno neodvisnost guvernerja Banke Slovenije, niso skladne s Pogodbo o Evropski skupnosti in Statutom Evropske centralne banke. Člen 27 Zakona o Banki Slovenije bi lahko sprožil vprašanja o neodvisnosti Banke Slovenije pri upravljanju z deviznimi sredstvi, saj pomeni, da mora Banka Slovenije pridobiti soglasje Ministrstva za finance pri reševanju zadev, povezanih z upravljanjem z deviznimi sredstvi. Na področju osebne neodvisnosti guvernerja pa so sporne določbe zakona vezane na razloge z njegovo razrešitev iz krivdnih razlogov.

ECB v zvezi z zakonodajo poleg Zakona o Banki Slovenije opaža, da bi bilo treba glede na člen 14.2 Statuta ECB pregledati tudi nacionalno zakonodajo o preprečevanju korupcije.

4.3.1.2. Realni kriteriji za vstop Slovenije v EMU

Realna konvergenca (strukturna skladnost in dohitevanje gospodarske razvitosti obstoječih držav članic EU) sicer ni v nobenem od dokumentov ECB ali Evropske komisije postavljena kot formalni pogoj za vstop v EMU, je pa čim hitrejša gospodarska rast vsekakor prvi cilj vseh držav

v tranziciji, prav tako pa tudi same EU, ker bi gospodarsko zaostale države članice, predstavljale regije, ki bi bile fiskalno breme razširjene EU.

Realna konvergenca se namreč nanaša na postopno odpravljanje razlik v gospodarski razvitosti med novimi in starimi državami članicami EU. Temelji na konvergenci produktivnosti. Povišanje produktivnosti povečuje dohodek, kar vpliva na povečanje blaginje prebivalstva in izenačevanje v kategorijah kot so BDP na prebivalca, plače in raven cen. Čeprav realna konvergenca ni pogoj za vstop v EMU, je zanimiva tako za nove kot stare države članice EU. Za nove članice pomeni boljšo kakovost življenja prebivalcev in višjo konkurenčnost. Za stare članice EU pa povečanje življenjske ravni prebivalstva v novih članicah EU pomeni manjši pritisk ekonomskih migrantov na njihove trge delovne sile, nižja pa bo tudi cena širitve. Realna konvergenca med novimi državami članicami EU ter starimi državami članicami EU je gibanje ekonomskih kazalcev proti povprečju EU. Ti kriteriji tudi niso kvantificirani tako kot so določeni nominalni konvergenčni kriteriji.

Zahteva po realni konvergenci je razdeljena na:

- *dohodkovno konvergenco*, ki se nanaša predvsem na raven BDP na prebivalca ter raven cen in
- *strukturno konvergenco*, ki zajema reformo institucionalnega okvira, v katerem posluje gospodarstvo. Pri tem mislimo predvsem na vzpostavitev ustreznih in učinkovitih institucij, zakonodajnega okvira ter prevzem mednarodno uveljavljenih standardov poslovanja.

Realna dohodkovna in strukturna konvergenca sta močno povezani, strukturno konvergenco in institucionalne reforme lahko obravnavamo kot podlago bolj ugodnega poslovnega okolja in učinkovitejše alokacije finančnih sredstev v prihodnosti, medtem ko realno dohodkovno konvergenco običajno merimo z BDP na prebivalca kar je tudi pokazatelj razvitosti države.

A. Realna dohodkovna konvergenca

Ključno vprašanje je kdaj naj se Slovenija odpove lastni valuti in se pridruži EMU ter prevzame evro kot lastno valuto? Čeprav je razlogov za vključevanje v enotno valutno območje več in jih lahko razdelimo v politične, mikroekonomske in makroekonomske razloge, pa so argumenti, ki so najtesnejše povezani z oceno slovenske pripravljenosti za vstop v EMU, predvsem makroekonomske narave. Makroekonomski razlogi so povezani predvsem z vprašanjem učinkovitosti makroekonomskih politik. Ali je z makroekonomskega vidika sploh smiselno, da Slovenija prevzame evro? Do odgovora na to vprašanje je mogoče priti na podlagi teorije optimalnega valutnega območja (Optimum Currency Area)¹².

Po tej teoriji je integracija držav v skupni trg primerna predvsem za majhna, odprta in diverzificirana gospodarstva, ki imajo visoko stopnjo geografske koncentracije zunanje trgovine

¹² Teorijo optimalnega valutnega območja je v šestdesetih letih razvil Robert Mundell. Optimalno valutno območje temelji na kriterijih, ki bi morali zagotavljati učinkovitost delovanja ekonomskih politik, kljub odpovedi lastne denarne politike.

in finančne navezanosti na neko »matično« območje, na katerega valuto vežejo svoj devizni tečaj. Glede na strukturne značilnosti gospodarstva lahko posamezna država pričakuje ali neto koristi ali neto stroške vključitve v monetarno unijo in se na tej osnovi odloči za ali proti prevzemu skupne valute. Strukturne značilnosti po teoriji optimalnega območja namreč pomembno odločajo o alternativnih mehanizmih, ki jih lahko država aktivira v primeru asimetričnih šokov. Asimetrični šoki so tisti šoki v agregatnem povpraševanju, ki prizadenejo samo posamezno državo članico v monetarni uniji, ne pa monetarne unije kot celoto. Čim bolj so stopnje rasti bruto domačega proizvoda neke države drugačne od teh stopenj drugih držav, tem bolj je država izpostavljena asimetričnim šokom. Govorimo o pojmu divergentnosti. Kljub naraščajoči divergentnosti držav določene ekonomske ali monetarne integracije, pa Unija ohranja optimalnost valutnega območja, če narašča medsebojna trgovina (Mrak, 2001, str. 28).

Med *kriterije realne dohodkovne konvergence* po teoriji optimalnega valutnega območja lahko prištevamo:

1. Razvitost in velikost ter razvojne možnosti gospodarstva

V primerjavi z ostalimi državami je Slovenija izredno majhno gospodarstvo, saj delež BDP Slovenije dosega le od 0,3% do 0,4% BDP držav EMU. Na splošno velja, da je za manjše države vključevanje v skupno valutno območje koristnejše, saj je denarna politika v večjih valutnih območjih praviloma bolj učinkovita, običajno pa je večja tudi kredibilnost velikih centralnih bank. Merjeno s tem dejavnikom bi Sloveniji vključitev v skupno valutno območje nedvomno prinašala koristi.

Slovenija glede razvitosti, merjene s kupno močjo, izpolnjuje kriterije realne konvergence. Po razvitosti že presega nekatere manj razvite države EMU, če jo obravnavamo kot regijo pa se nahaja približno v sredini. Dohodkovna primerljivost Slovenije zagotavlja, da se homogenost EMU ob priključitvi Slovenije ne bo bistveno spremenila in zato enotna denarna politika, ki jo vodi ECB, ne bo manj učinkovita. Bruto domači proizvod na prebivalca, merjen z PPS (Purchasing Power Standards), je leta 2003 znašal 71% BDP EU petnajsterice (EU-15) oz. 77% BDP povprečja petindvajseterice (EU-25). Po tem kazalniku je med novimi članicami EU od Slovenije razvitejši le Ciper (83% BDP EU-25). Slovenija je leta 2003 med državami bivše petnajsterice prehitela Portugalsko, zaostala pa za Grčijo, ki je bila v letih 1999-2001 uvrščena za Slovenijo. Po ravni razvitosti je Slovenija na primerljivi ravni tiste razvitosti, ki so jo ostale države dosegale ob vstopu v EU.

Razlike v razvitosti Slovenije se zmanjšujejo, saj je dohitevanje povprečja EU in EMU pospešeno. Slovenija bi ob povprečni gospodarski rasti, doseženi v zadnjih petih letih, in ob ravni razvitosti iz leta 2001, potrebovala okoli dve desetletji, da doseže povprečje EMU.

Tabela 16: BDP na prebivalca po kupni moči za nove članice EU za obdobje 1995-2003

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
EU-25	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ciper	86	85	84	84	85	86	89	83	83
Slovenija	68	70	71	72	74	73	75	75	77
Malta	-	-	-	-	78	79	75	74	75
Češka	70	72	70	67	66	65	66	68	69
Madžarska	50	49	51	52	53	53	56	59	61
Slovaška	45	46	47	48	47	48	49	51	52
Estonija	34	35	39	40	39	42	43	46	49
Litva	34	35	37	39	38	39	41	42	46
Poljska	41	42	44	45	46	46	46	46	46
Latvija	30	31	33	34	34	35	37	39	41
EU-10	-	-	-	-	50	50	51	52	53
EU-15	111	110	110	110	110	110	110	109	109

* začasni podatki

Vir: Poročilo o razvoju, 2005a.

Zelo pomembno vlogo pri nadaljnjem razvoju Slovenije ima raven investicij in njihova učinkovitost. Če primerjamo raven investicij v Sloveniji in državah EU vidimo, da je predpostavka o višji gospodarski rasti Slovenije tudi v prihodnje uresničljiva, saj je delež investicij v BDP v Sloveniji v zadnjih letih precej višji kot znaša povprečje držav članic EMU in EU. Učinkovitost investicij pa merimo z dejavniki, kot so izdatki za izobraževanje oz. investicije v človeški kapital in raziskovalno dejavnost ter inovativnost v gospodarstvu, ki se lahko meri preko števila prijavljenih patentov.

2. *Sinhronizacija poslovnih ciklov in simetričnost šokov*

Visoka stopnja sinhronizacije poslovnih ciklov in simetričnost šokov prispevata k izpolnjevanju kriterijev z članstvo v skupnem valutnem območju. Nasploh je verjetnost asimetričnih šokov v Sloveniji glede na EMU je relativno majhna, in to zaradi:

- *prisotnosti velike stopnje heterogenosti ekonomske strukture*; Visoka raznolikost proizvodov, namenjenih mednarodni menjavi, pomeni, da je gospodarstvo manj izpostavljeno šokom, ki se nanašajo na posamezne sektorje (npr. zmanjšano povpraševanje po proizvodih določenega sektorja), saj ostane v tem primeru večina gospodarstva neprizadeta. Zato je za države z bolj raznoliko strukturo ekonomije oziroma mednarodne menjave manj verjetno, da bodo potrebovale denarno politiko in devizni tečaj kot instrument prilagajanja ob pojavu šokov. Takšne države so tako bolj primerne za sodelovanje v enotnem valutnem območju.

- *strukture slovenskega gospodarstva*, ki je podobna strukturi v državah EMU; Podobna struktura gospodarstva zagotavlja večjo simetričnost šokov, ki so jim države izpostavljene. Simetričnost odzivanja na šoke je pomembna zaradi odzivanja ekonomskih politik, ki so v skupnem valutnem

območju enotne na področju denarne in tečajne politike. Ob primerjavi strukture dodane vrednosti v Sloveniji in EMU lahko ugotovimo, da sta si gospodarstvi podobni in da najbolj odstopata dejavnosti finančnega sektorja in industrije. Finančni sektor predstavlja v skupni dodani vrednosti EMU približno 10 odstotnih točk več kot v Sloveniji. Kljub temu prihaja do konvergence v proizvodnih strukturah obeh gospodarstev že zaradi povečanega obsega menjave ob približevanju Slovenije EU in visoke povezanosti poslovnih ciklov. Delež industrijskih dejavnosti v skupni dodani vrednosti se je tako v Sloveniji od leta 1992 do 2001 zmanjšal za 9 strukturnih točk, delež dodane vrednosti finančnega sektorja pa se je povečal za 3 odstotne točke.

Ob vstopanju v skupno valutno področje in ob samem sodelovanju v takšni ekonomski integraciji so možne in celo precej verjetne dodatne spremembe strukture gospodarstva glede na specializacijo ob integraciji in s tem tudi večjo oziroma manjšo izpostavljenost asimetričnim šokom. Povezovanje v skupno valutno področje bo povzročilo močnejše povezave med posameznimi sektorji, kar bo pomenilo, da bo večina držav vključena v menjavo z večjim številom sektorjev.

- *močne vpetosti Slovenije v trgovino z državami evroobmočja*; Večja odprtost gospodarstva, predvsem pa velik obseg in podobna struktura menjave z državami, ki tvorijo enotno valutno območje, pomembno prispeva h koristim, ki jih ima gospodarstvo z vključevanjem v takšno ekonomsko integracijo. Slovenija je precej bolj odprto gospodarstvo od povprečja EMU, saj delež celotne menjave blaga in storitev v BDP predstavlja okoli 120%, vendar pa v primerjavi z nekaterimi manjšimi državami EMU (Luksemburg, Irska, Belgija) precej zaostaja. Pri tem je moč pričakovati, da se bo obseg menjave in s tem odprtost slovenskega gospodarstva z vstopom v EMU še povečeval. To je moč opaziti tudi v primeru večine EMU držav v zadnjih desetih letih. Najbolj pri povečevanju odprtosti gospodarstva zaostajata oziroma celo stagnirata Grčija in Portugalska. Delež blagovne menjave Slovenije z državami evroobmočja znaša približno 60% menjave s tujino. Delež menjave Slovenije z državami EU pa znaša skoraj 65% celotne menjave. To kaže, da je Slovenija močno vpeta v trgovino z državami evroobmočja, saj velik delež BDP izmenja s tem valutnim območjem. Večji delež menjave z EU opravijo le nekatere manjše države, ki so predvsem geografsko vezane na sosednje države, članice EU.

- *sinhroniziranih poslovnih ciklov*; Sočasnost in istosmernost poslovnih ciklov je eden pomembnejših elementov za vodenje enotne denarne politike ECB, kot tudi za nemoteno ohranjanje cenovne stabilnosti in trajnega razvoja v Sloveniji po vključitvi v EMU. Za enotno denarno politiko je namreč pomembno, da je stanje denarne politike čim bolj podobno v različnih regijah in državah evroobmočja. Centralna banka tako lažje ugotavlja stopnjo restriktivnosti in potrebne spremembe pri vodenju denarne politike. Različni poslovni cikli povečujejo potrebo po specifičnih ekonomskih politikah, ki bi olajšale odzivanje na šoke. Visoka sinhronizacija poslovnih ciklov tako prispeva k izpolnjevanju kriterijev za članstvo v enotnem valutnem območju. Ugotovimo lahko, da so poslovni cikli v Sloveniji močno povezani s poslovnimi cikli v EMU.

- *zaključevanja procesa tranzicije in strukturnih reform.*

3. Lastna sposobnost absorpcije šokov

Lastna sposobnost absorpcije šokov je pomemben pokazatelj pripravljenosti države, da sodeluje v enotnem valutnem območju. Če se kljub majhni verjetnosti asimetričnih šokov le-ti vseeno pojavijo, lahko njihove negativne posledice ekonomska politika preprečuje oziroma odpravlja z instrumenti kot sta denarna in tečajna politika. Ker ta možnost v primeru enotnega valutnega območja ne obstaja, morajo v gospodarstvu obstajati alternativni kanali prilagajanja šokom. V okviru teorije optimalnega valutnega območja se kot alternativa ukrepom denarne in tečajne politike največkrat omenja mobilnost proizvodnih faktorjev. Ravno tako pomembna je tudi prilagodljivost oziroma sposobnost ostalih ekonomskih politik, kot sta fiskalna in dohodkovna politika, da se odzovejo na šoke in druge kratkotrajne spremembe v okolju.

Mobilnost proizvodnih faktorjev je po tradicionalni teoriji optimalnega valutnega območja instrument prilagajanja asimetričnim šokom v primeru odsotnosti denarne politike. Poudarja pomen mobilnosti proizvodnih faktorjev, dela in kapitala, ki zagotavlja, da se ekonomija lahko prilagodi predvsem trajnejšim spremembam v svojem okolju. Mobilnost trga kapitala je zagotovljena s prevzemom evropskega pravnega reda, ki pomeni polno odprtost za pretok kapitala znotraj enotnega trga. Mobilnost dela obravnavamo z vidika fleksibilnosti plač in fleksibilnosti zaposlenosti. Zaradi jezikovnih in kulturnih razlik ter razlik v stopnji socialne varnosti je pri mobilnosti dela med državami, ki sestavljajo enotno valutno območje, precej bolj pomembna fleksibilnost plač. Primerjalna fleksibilnost plač je zaradi neprimerljivosti podatkov o plačah oziroma stroškov dela težko določljiva. Preostali elementi indeksacije plač pomembno zmanjšujejo njihovo fleksibilnost in s tem lastno sposobnost Slovenije absorpcije šokov. Dodaten problem predstavljajo tudi strukturne spremembe na trgu dela v Sloveniji, do katerih prihaja ob tranziciji. Kljub določenim rigidnostim trga delovne sile, lahko ugotovimo, da je prilagodljivost ekonomskih politik ter trga delovne sile in trga kapitala tolikšna, da omogoča zadostno stopnjo fleksibilnosti za sodelovanje Slovenije v EMU.

Ravno tako kot mobilnost proizvodnih faktorjev je v primeru absorpcije šokov, pomembna prilagodljivost ostalih ekonomskih politik, kot sta fiskalna in dohodkovna politika. Ohranjanje temeljnih makroekonomskih ravnotežij v Sloveniji omogoča ekonomski politiki večjo fleksibilnost pri odzivanju na asimetrične šoke. Ekonomska politika lahko na šoke, ki prizadenejo gospodarstvo, odgovori s proticiklično, oziroma v primeru negativnih šokov ekspanzivno naravnano politiko. Takšna politika lahko pomaga pri odpravljanju posledic asimetričnega šoka, a običajno vsaj kratkoročno ustvarja nova oziroma pogloblja že obstoječa makroekonomska neravnotežja.

B. Strukturna konvergenca

Pri strukturalni konvergenci se srečamo s problemom merjenja le-te, saj ni neposredno merljiva. Uporabimo lahko le rezultate anket, kakršna je anketa Svetovne banke (2001) o kakovosti državne uprave, ki vključuje kazalce odgovornosti vlade pri njenih odločitvah, stopnjo razvitosti pravnega sistema, učinkovitost državne uprave in kakovost pravne ureditve. Rezultati ankete

kažejo, da Slovenija pri večini kazalcev nekoliko zaostaja za povprečjem EU, a je primerljiva z Italijo, Portugalsko in Grčijo, v nekaterih indikatorjih pa tudi s Francijo in Belgijo.

Kljub temu, da realna konvergenca ni formalni kriterij za prevzem evra in je pogosto omenjena kot neformalna zahteva, pa Slovenija že zadošča tudi tem kriterijem.

4.3.2. Vloga Banke Slovenije po vstopu Slovenije v EU in uvedbi evra

Z vstopom Slovenije v EU je Banka Slovenije postala del Evropskega sistema centralnih bank, ki ga sestavljajo vse nacionalne centralne banke držav članic EU in Evropska centralna banka. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki niso uvedle evra, so sicer del ESCB in imajo v okviru tega sistema poseben status. Še vedno lahko vodijo svojo monetarno politiko ter niso udeležene v procesu odločanja in izvajanja skupne monetarne politike. S članstvom Slovenije v EU je Banka Slovenije postala del ESCB, ne pa Evrosistema. V obdobju od pristopa k EU do uvedbe evra bo Banka Slovenije še vedno pristojna za vodenje monetarne politike. Z uvedbo evra v Sloveniji pa bo pristojnost za vodenje monetarne politike prenesena na Evrosistem, katerega del bo takrat postala tudi Banka Slovenije.

Banka Slovenije že sedaj sodeluje v organih odločanja ECB. Takoj po vstopu v EU je guverner Banke Slovenije postal član Razširjenega sveta ECB, član Sveta ECB pa bo postal šele potem, ko bo Slovenija uvedla evro.

Nacionalne centralne banke so sestavni del ESCB in delujejo v skladu s smernicami in navodili ECB. Kolikor je možno in ustrezno, ECB naloži nacionalnim centralnim bankam opravljanje poslov, ki so sestavni del nalog ESCB. Kot integralni del Evrosistema nacionalne centralne banke delujejo kot nekakšno »operativno telo« ESCB in izvajajo naloge Evrosistema v skladu z navodili ECB. Tako imajo poslovne banke račune pri svojih nacionalnih centralnih bankah in operacije na trgu se izvajajo preko nacionalnih centralnih bank v skladu s smernicami in navodili ECB. TARGET (Transevropski sistem bruto poravnave v realnem času) sistem prav tako temelji na principu decentralizacije. Nadalje nacionalne centralne banke opravljajo večino nalog, ki so povezane z zbiranjem statističnih podatkov ter dajanjem v obtok in distribucijo evro bankovcev. Preko sodelovanja v različnih odborih ESCB pa predstavniki nacionalnih centralnih bank pomagajo pri delu ESCB.

V skladu s Statutom ESCB in ECB nacionalne centralne banke lahko opravljajo tudi funkcije, ki niso del nalog ESCB, razen če Svet ECB z dvotretjinsko večino oddanih glasov ugotovi, da so te funkcije v nasprotju s cilji in nalogami ESCB. Te funkcije, ki jih nacionalne centralne banke izvajajo na lastno odgovornost in za svoj račun, ne veljajo za sestavni del funkcij ESCB.

Vloga nacionalnih centralnih bank v Evrosistemu se lahko razdeli v naslednje sklope:

- nacionalne centralne banke sodelujejo v procesu odločanja znotraj ESCB oziroma Evrosistema;

- nacionalne centralne banke so posredniki med skupno monetarno politiko in nacionalnimi ekonomskimi politikami;
- nacionalne centralne banke izvajajo operativne naloge Evrosistema, potrebne za izvajanje monetarne politike in politike deviznega tečaja;
- nacionalne centralne banke so edini vpisniki in lastniki kapitala ECB ter prejmejo svoj delež denarnega prihodka Evrosistema in so udeležene pri razdelitvi čistega dobička in izgube ECB;
- nacionalne centralne banke še naprej delujejo kot neodvisne institucije izven področja pristojnosti ESCB in opravljajo tudi druge naloge na lastno odgovornost.

5. ANALIZA KORISTI IN STROŠKOV ČLANSTVA SLOVENIJE V EVROPSKI EKONOMSKI IN MONETARNI UNIJI

Vključitev v EMU prinaša določene koristi in stroške. Prav od razmerja med stroški in koristmi je odvisno kdaj se državi splača vključiti v EMU. Dejstvo je, da tudi v primeru, da bi ocenjeni stroški presegli koristi, se nove države članice EU ne morejo izogniti članstvu v EMU. Za države članice, ki so se v EU vključile 1. maja 2004, bo članstvo v EMU obvezno. Nekatere dosedanje članice EU, kot so Velika Britanija in Danska, pa so si izborile pravico nesodelovanja v EMU do nadaljnjega.

Kopenhagenski kriteriji za članstvo v EU med drugimi opredeljujejo, da morajo države, ki se potegujejo za članstvo v EU, pristati na cilje ekonomske, monetarne in politične unije. Slovenija tako ne bo mogla izostati od članstva v EMU. Morala se bo vključiti v evro območje in sprejeti evro kot skupno evropsko valuto. Celo, če bi v Sloveniji menili, da je s tem povezana prevelika žrtev izgube nacionalne monetarne suverenosti, ali da so ekonomski stroški preveliki glede na koristi, to ne bi moglo vplivati na dejstvo vključevanja v EMU. To pomeni, da se s članstvom v EU politično obvezemo, da takrat ko izpolnimo maastrichtske kriterije, prevzamemo skupno valuto evro in prenesemo pristojnosti vodenja denarne politike na Evropsko centralno banko.

Zaradi koristi, ki jih pričakujemo od članstva v EMU, je vstop v najkrajšem možnem času zaželen in smiselno je, da si Slovenija prizadeva čim prej izpolniti pogoje za vstop. S tega vidika je na zahtevo po izpolnitvi maastrichtskih kriterijev treba gledati naklonjeno, ker nam ponuja možnost, da si zagotovimo makroekonomsko stabilnost, ki ugodno vpliva na razvoj gospodarstva. Večja stabilnost finančnih trgov, večja stabilnost cen in nižja nihanja v gospodarski rasti so dejavniki, ki zmanjšujejo negotovost pri poslovnem odločanju in omogočajo lažje načrtovanje dolgoročnega razvoja. Ker pa skupna valuta istočasno pomeni tudi večjo transparentnost cen na enotnem trgu, bo dolgoročen obstoj podjetij odvisen le od njihove tehnološke razvitosti, inovativnosti in usposobljenosti svojih človeških virov, saj korektivni ukrepi tečajne politike na makroekonomski ravni po uvedbi evra ne bodo več mogoči.

5.1. KORISTI ČLANSTVA

Koristi vstopa Slovenije v EMU lahko razvrstimo v pet skupin:

1. *Znižanje transakcijskih stroškov*; Ti stroški sestajajo iz dveh delov. Prva sestavina so stroški zamenjave valut, ki jih banke in menjalnice zaračunavajo ekonomskim subjektom. Drugi so stroški, ki jih imajo podjetja pri svojem deviznem poslovanju in zaščiti pred valutnimi tveganji. Stroški menjave valut so po eni strani strošek podjetij in gospodinjstev, po drugi pa prihodek bank in menjalnic. Njihova odprava zato sama po sebi ne pomeni narodnogospodarskih prihrankov. Do koristi pride šele, ko se resursi, ki jih banke namenjujejo tej aktivnosti, preusmerijo v druge, produktivne naložbe. Če preračunamo vse učinke znižanja transakcijskih stroškov, ugotovimo, da bi uvedba skupne valute Sloveniji predvidoma prinesla letni prihranek v višini 0,2% BDP.

2. *Povečanje mednarodne trgovine*; Pozitivni učinek povečanja trgovine na BDP se odraža na dveh stopnjah. Ob priključitvi k monetarni uniji se najprej poveča trgovina, nato pa se izboljša še dolgoročna rast zaradi večje mednarodne trgovine. To si lahko razlagamo z izboljšanjem usklajenosti ekonomskih politik znotraj EMU in večjim ujemanjem poslovnih ciklov med državami EMU, s tem pa se tudi zmanjša potreba po finančnem pokritju trajnejših neravnovesij v plačilni bilanci. Popolna monetarna unija je zato drugačna od režima fiksnega deviznega tečaja, saj se trgovina ne poveča zaradi manjših nihanj deviznega tečaja, temveč zaradi boljšega usklajevanja ekonomskih politik. Ocena dolgoročnega učinka na rast BDP Slovenije zaradi povečanja trgovine ob uvedbi skupne valute evro znaša med 0,5 in 1,0 odstotne točke letno.

3. *Zavarovanje pred tveganji asimetričnih šokov in dostop do mednarodnih trgov kapitala*; Prost dostop do trgov kapitala ima pomembno vlogo pri absorpciji oz. glajenju vplivov asimetričnih makroekonomskih šokov na domače gospodarstvo. Dostop do likvidnih mednarodnih trgov kapitala lahko skozi poslovne cikle omogoča po eni strani glajenje agregatne potrošnje, ki povečuje splošno blaginjo države, po drugi strani pa optimizacijo investicijskih odločitev podjetniškega sektorja, na katere zato manj neugodno vpliva ciklično gibanje domačega gospodarstva. Ta vidik bo postal še pomembnejši po vstopu Slovenije v EMU, ker za makroekonomsko stabilizacijo slovenskega gospodarstva v EMU ne bomo imeli več na voljo instrumentov oziroma vzvodov denarne politike. Slovenija ima majhno in zelo odprto gospodarstvo in neovirani dostop do trga kapitala naj bi zato imel stabilizacijske učinke. Ob večji razpršenosti naložb slovenskega premoženja realni donos le-tega ne bo odvisen le od stanja slovenskega gospodarstva, temveč se bodo morebitni upadi donosov doma lahko kompenzirali z višjimi donosi v tujini in obratno.

4. *Manjša izpostavljenost gospodarskim špekulativnim finančnim tokovom*; Nevarnost špekulativnih tokov kapitala je lahko slabost lastne valute in pride še posebej do izraza v majhnem, odprtem gospodarstvu z nekoliko slabšo razvitostjo. Spremenljivost kapitalskih tokov utegne zato občutno vplivati na poslovne cikle, katerih variabilnost se lahko zato poveča. Ključna dejavnika podvrženosti neugodnim učinkom spremenljivih kapitalskih tokov sta manjša

splošna razvitost finančnega sektorja in možnost prevelike kratkoročne zadolženosti v tujini. Odpoved lastni valuti in prevzem skupne evropske valute bosta za Slovenijo zmanjšala izpostavljenost neželenim nihanjem ekonomskih dejavnosti, zato bi bil smiseln čim prejšnji prevzem evra. Ta sklep je še tehtnejši, če upoštevamo, da nismo bili preveč uspešni pri uporabi tečaja tolarja za absorpcijo asimetričnih realnih šokov.

5. Znižanje realne obrestne mere in njen vpliv na gospodarsko rast; Realne obrestne mere se bodo zaradi vključitve Slovenije v EMU znižale. Dodatno se bo zaradi boljšega kreditnega ratinga in manjših nihanj tečaja izboljšala sposobnost odplačevanja dolgov države. Višja sposobnost odplačevanja dolgov pomeni, da lahko gospodarstvo z zadolževanjem dolgoročno vzdržuje višji plačilnobilančni primanjkljaj, saj je zaradi nižjih realnih obrestnih mer breme odplačevanja dolga ustrezno nižje. Oboje, nižje realne obrestne mere in večji vzdržni zunanjetrgovinski primanjkljaj, ugodno vpliva na gospodarsko rast. Za Slovenijo lahko sklepamo, da bo prvi dejavnik (nižje realne obrestne mere) imel bistveno večji vpliv kot učinek na vzdržnost plačilnobilančnega primanjkljaja, saj je bila Slovenija med tranzicijo edina država z bolj ali manj uravnoteženo plačilno bilanco v vsem obdobju. Torej bo za nas pomembnejše znižanje realnih obrestnih mer, ki bo posledica izboljšanja kreditnega ratinga in stabilnega tečaja. Pričakovani pozitivni učinek nižjih realnih obrestnih mer na gospodarsko rast Slovenije je ocenjen na 0,1-0,2% BDP na letni ravni.

Takoj po vstopu Slovenije v EMU lahko računamo na koristi z vidika znižanja transakcijskih stroškov. Preostali dejavniki oziroma koristi pa so dolgoročneje narave in bodo v daljšem obdobju ugodno vplivali na vzdržno rast BDP.

5.2. STROŠKI ČLANSTVA

Z vključitvijo v EMU se bo Slovenija odrekla monetarni suverenosti in se podvrgla centralno vodeni denarni politiki ECB, ki pri svojem odločanju upošteva ekonomsko dogajanje v vsej EMU. Načeloma se samostojna denarna politika povezuje z zmožnostjo stabilizacije nihanj v gospodarski aktivnosti. Z vstopom v denarno unijo se zato lahko poveča variabilnost poslovnih ciklov, kar kljub nespremenjeni povprečni gospodarski rasti slabo vpliva na družbeno blaginjo. Višino stroškov, povezanih s morebitnim povečanjem nihanj, je zelo težko napovedati v številkah. Razen stroškov zaradi nihanj je država z izgubo monetarne suverenosti tudi ob dohodek, ki izvira iz monopola nad tiskanjem denarja. Ta strošek je precej lažje izraziti v številkah.

Med *ekonomske stroške članstva Slovenije v EMU* torej lahko štejemo:

1. Izgubo monopolnega dobička od tiskanja denarja; Država s samostojno valuto lahko ustvari t.i. monopolni dobiček tiskanja denarja (angl. *seigniorage*). S tem ustvarja dobiček, ki se običajno prenaša v proračun. Povedano drugače, monopolni dobiček tiskanja denarja si lahko razložimo kot poseben davek, ki ga plačujejo državi vsi uporabniki denarja. V Sloveniji monopolni dobiček tiskanja denarja nikoli ni bil dejanski proračunski vir. Banka Slovenije ga

zadržuje v obliki kapitalskih rezerv, ki so namenjene kritju stroškov intervencij na deviznem trgu, s katerimi Banka Slovenije sterilizira presežne pritoke kapitala in usmerja nominalni devizni tečaj tolarja. Povprečni monopolni dobiček tiskanja denarja Banke Slovenije v letih 1995–2000 je znašal 0,47 % BDP. Treba je opozoriti, da bi bil v razmerah, ki veljajo v EMU, delež monopolnega dobička v Sloveniji še bistveno nižji, le 0,1 % BDP. To bi bila posledica nižjih obrestnih mer in nižje stopnje obvezne rezerve, ki jo predpisuje ECB. Za Slovenijo je strošek izgube monopolnega dobička od tiskanja denarja tako majhen, da ni primerljiv s pričakovanimi dolgoročnimi koristmi vstopa v EMU, še posebej če upoštevamo, da v EMU ne bo potrebe po sterilizaciji deviznih pritokov in z njo povezanih stroškov.

2. *Potencialno povečana variabilnost makroekonomskih agregatov*; Teorija optimalnega valutnega območja priporoča vpeljavo režima fiksnega deviznega tečaja (in popolne denarne unije, kot je EMU) le, če je verjetnost asimetričnih realnih šokov med državami ustrezno nizka. Asimetrični šoki so šoki v povpraševanju in/ali ponudbi, ki različno vplivajo na posamezne države. V majhnem odprtem gospodarstvu, kot ga ima Slovenija, denarna politika ne more biti popolnoma neodvisna od mednarodnega okolja niti v režimu fleksibilnega deviznega tečaja. Poleg tega lahko dejavni poskusi denarne politike, da bi ublažila šoke, slabo vplivajo na druge dolgoročno pomembne narodnogospodarske cilje, kot sta cenovna stabilnost in gospodarska rast. Izguba denarne samostojnosti poveča podvrženost gospodarstva asimetričnim šokom le, če se je samostojna denarna politika v preteklosti izkazala za uspešno pri blaženju asimetričnih šokov z učinkovitim vplivanjem na nominalni devizni tečaj. Če to ne drži, izguba možnosti vplivanja na devizni tečaj zaradi prevzema skupne valute, ne bo povečala verjetnosti asimetričnih šokov. Po empiričnih raziskavah je bila slovenska politika deviznega tečaja pri absorpciji teh šokov neučinkovita, saj se devizni tečaj ni odzival tako, da bi ščitil slovensko gospodarstvo pred njihovimi vplivi. Glede tega torej vstop v EMU ne bo povzročil dodatne spremenljivosti slovenskega gospodarstva. S tega vidika je čimprejšnja vključitev Slovenije v EMU racionalna, saj bo naši državi omogočila, da izkoristi zmanjšanje nihanj deviznega tečaja in nižjo inflacijo ter z njima povezane nižje realne obrestne mere. Zgoraj navedeni argumenti kažejo, da je verjetnost velikih asimetričnih šokov v EMU za Slovenijo nizka, vendar določena verjetnost asimetričnih šokov kljub temu obstaja. Popolna denarna unija mora imeti vzpostavljene posebne alternativne mehanizme prilagajanja, da nadomestijo vlogo, ki jo ima sicer tečajna politika. Teorija optimalnega valutnega območja kot nadomestne mehanizme glajenja asimetričnih šokov navaja fleksibilnost plač in cen, mobilnost proizvodnih dejavnikov in ustrezno fiskalno politiko.

S političnega vidika pa so pričakovani stroški vključitve Slovenije v EMU povezani z izgubo monetarne suverenosti, izgubo možnosti vodenja lastne monetarne politike in izgubo možnosti vodenja lastne devizno-tečajne politike. Izguba nacionalne valute je boleča že zaradi njenega simbolnega pomena.

Če povzamemo zgoraj navedeno Slovenija lahko pričakuje neto koristi od vključitve v EMU, zato je smotno proces vključevanja Slovenije v EMU čim prej uspešno zaključiti.

Tabela 17: Učinki vstopa Slovenije v EMU – primerjava pozitivnih učinkov s stroški članstva v EMU

OCENJENI UČINKI	LETNA RAST BDP
Znižanje transakcijskih stroškov	+0,2 - 0,3 %
Povečanje mednarodne trgovine	+0,5 - 1,0 %
Nižje realne obrestne mere	+0,1 - 0,2 %
Izguba monopolnega dobička tiskanja denarja	-<0,1 %
Skupaj	+0,7 - 1,4 %

NEOCENLJIVI UČINKI	
Zavarovanje pred tveganji na enotnem trgu kapitala	+
Manjša izpostavljenost špekulativnim tokovom kapitala	++
Večja variabilnost makroekonomskih agregatov	-

Vir: Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo, 2003.

6. SKLEP

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo in zatem še v Evropsko ekonomsko in monetarno unijo sta procesa, ki sta medsebojno neposredno povezana. Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica EU. Članstvo v EMU pa naši državi postavlja še dodatne zahteve. Slovenija mora še pred vstopom v EMU v celoti izpolni tako nominalne kot tudi realne kriterije. Odstopanje od teh obveznosti ni mogoče. Prav zaradi dodatnih zahtev Slovenija v skladu s predpisi EU ne more prevzeti evra hkrati s pristopom k EU, ampak šele z nekaj letnim časovnim zamikom.

Slovenija skupaj z EMU tvori optimalno valutno območje. To pomeni, da vključitev Slovenije v EMU ne bo omejevala ECB pri vodenju učinkovite skupne denarne politike, in to ne samo zaradi relativne majhnosti slovenskega gospodarstva glede na evro območje, pač pa tudi zaradi relativno trdnega in robustnega slovenskega gospodarstva, ki se je sposobno soočiti s spremembami v okolju in ne potrebuje posebne obravnave s strani ECB.

Verjetnost asimetričnega šoka ob uvedbi evra je za Slovenijo zelo majhna, ker je struktura slovenskega gospodarstva dovolj podobna strukturi evropskega. V primeru da se le-ti kljub vsemu pojavijo, pa je sposobnost Slovenije, da absorbira te asimetrične šoke, zadostna. Slovenija

namreč vzdržuje makroekonomska ravnotežja, trg dela in kapitala pa sta kljub določenim rigidnostim zadosti fleksibilna. Tudi fiskalna politika je dovolj uravnotežena in sposobna odziva.

Pomembno je tudi, da je proces dohitevanja v Sloveniji že v zadostni meri zaključen in preostali učinki dohitevanja ne bodo imeli večjega negativnega vpliva na doseganje cenovne stabilnosti tako v Sloveniji kot tudi v evroobmočju. Zaradi dolgotrajnega značaja procesa dohitevanja, njegove šibke intenzivnosti in majhnih inflacijskih učinkih ne bi bilo smiselno odlagati vstopa Slovenije v ERM II in posledično prevzema evra.

Slovenija se trenutno nahaja v drugi pristopni fazi. Od 27. junija 2004 je namreč slovenski tolar v mehanizmu deviznega tečaja ERM II, kjer bo ostal najmanj dve leti. V tem obdobju pričakujemo, da bo Slovenija izpolnila tudi ostale formalne pogoje, t. j. vse štiri maastrichtske konvergenčne kriterije, ki so predpogoj za prevzem skupne evropske valute evro. Slovenija po zadnjem konvergenčnem poročilu ECB in Evropske komisije (oktober 2004) že izpolnjuje oba fiskalna kriterija (javni dolg in proračunski primanjkljaj) ter kriterij dolgoročnih obrestnih mer. Ne izpolnjuje pa še kriterija glede ravni inflacije in stabilnosti tečaja slovenskega tolarja. Ta dva kriterija bo predvidoma izpolnila do izida drugega konvergenčnega poročila ECB in Evropske komisije, t. j. oktobra 2006.

Slovenija je torej lahko pripravljena na prevzem evra v naslednjih dveh letih. Predviden datum vključitve Slovenije v EMU in prevzema evra je v skladu z vladnim programom in predvidevanji Banke Slovenije 1. januar 2007. Čim prejšnji uspešen zaključek procesa vključevanja Slovenije v EMU je smotrno tudi zaradi ocenjenih neto koristi članstva Slovenije v EMU.

LITERATURA

1. Delakorda Aleš: Izpolnjevanje ekonomskih kriterijev članstva Slovenije v EU in EMU. Ljubljana : Banka Slovenije, 2003. 25 str.
2. Damijan P. Jože et al.: Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, 2003. 144 str.
3. Ferlinc Maja, Ješovnik Peter: Prilagajanje slovenskih podjetij evru. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, 2002, 36 str.
4. Hefeker Carsten: Monetary policy in a Union of 27: Enlargement and Reform Options. [URL:http://www.hwwa.de/Publikationen/Intereconomics/2002/ie_docs2002/ie=206-hefeker.pdf], 2003.
5. Jazbec Boštjan: Balassa-Samuelson Effect in Transition Economies: The Case of Slovenia. William Davidson Working paper Number 507. 24 str. [URL:<http://eres.bus.umich.edu/docs/workpap-dav/wp507.pdf>], oktober 2002.
6. Ješovnik Peter: Evropska unija: Zgodovina, ustanove, politika in evropski model družbe. Koper : Visoka šola za management, 2000. 245 str.
7. Lavrač Vladimir: Slovenija in skupna evropska monetarna politika po vstopu Slovenije v EU in EMU. Ljubljana : IER, 2000. 30 str.
8. Lavrač Vladimir: Kdaj lahko pričakujemo vključitev Slovenije v EMU?. Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002), 6, str. 7-13.
9. Lavrač Vladimir: Hitro ali počasi v EMU?. Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002a), 4 uvodnik, str. 1.
10. Lavrač Vladimir: Slovenija v skupni evropski monetarni politiki po vstopu v Evropsko monetarno unijo. 28 str. [URL:<http://www.gov.si/zmar/projekti/sgrs/dokument/html>], 2003.
11. Lavrač Vladimir: Fulfillment of the Maastricht Convergence Criteria and the Acceding Countries. Ezoneplus Working Paper No. 21. 16 str. [URL:http://www.ezoneplus.org/archiv/ezp_wp_21.pdf], april 2004.
12. Maier Philipp, Hendriks Maarten: Implications of EMU enlargement for European monetary policy: A political economy view. [URL:http://www.dnb.nl/dnb/bin/doc/ms2002-04_tcm7-13965.pdf], 2004.

13. Majcen Špela: ERM II. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 5, str. 18-22.
14. Majcen Špela, Žemva Mojca: Pomembnejše finančne prilagoditve centralne banke ob vstopu v EMU. Ljubljana : Banka Slovenije, 2002a. 23 str.
15. Masten Igor: Skupna evropska denarna politika – vidik racionalnih pričakovanj, str. 7. [URL:<http://www.evropa.gov.si/publikacije/evrobilten/evrobilten-16-07/>], 2003.
16. Mrak Mojmir: Teorija optimalnega valutnega območja. Ljubljana, 2001, str. 1-28.
17. Mrak Mojmir: Mednarodne finance. Ljubljana : GV založba, 2002. 682 str.
18. Mundell Robert: A Theory on Optimal Currency Areas. American Economic Review, 51 (1961), str. 112-137.
19. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I (denar, finančne institucije in denarna politika). Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 380 str.
20. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija II (medanrodni denarni sistem). Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999a,. 169 str.
21. Rother Philipp: The impact of Productivity Differentials on Inflation and the Real Exchange Rate: An Estimation of the Balassa-Samuelson effect in Slovenia. IMF Staff Country Report, Washington, 56 (2000), 12, str. 26-38.
22. The euro area in the world economy – developments in the first three years. Euro Papers No. 46. Evropska komisija : Bruselj, 2002. 45 str.
23. Žumer Tina: Slovenija in EMU: Teorija optimalnih valutnih področij (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 1-2, str. 36-40.
24. Žumer Tina: Slovenija in EMU: Teorija optimalnih valutnih področij (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 2002a, 3, str. 34-38.
25. Žumer Tina: Estimation of Balassa-Samuelson effect in Slovenia. Prikaz in analize. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002b, 10 str. 1-10.

VIRI

1. Banka Slovenije. [URL:<http://www.bsi.si>], 2005.
2. Commission Recommendation on the Broad Guidelines of the Economic Policies of the Member States and the Community (for the 2003-2005 period). Bruselj : Evropska komisija, 2003. 67 str.
3. Eno leto Evrope. Bruselj : Evropska komisija, 2004. 39 str.
4. Eurobarometer 62: Javno mnenje v EU: Nacionalno poročilo: Slovenija. Bruselj : Evropska komisija, jesen 2004. 64 str.
5. European Economy: EMU after five years. Special report No.1/2004. Bruselj : Evropska komisija, 2004. 265 str.
6. Eurostat Yearbook 2004 (data 1992–2002). Luxemburg : Eurostat, 2004. 261 str.
7. Fit for the Euro! A guide for small and medium-sized enterprises. Bruselj : Evropska komisija, 2005. 32 str.
8. Kaj prinaša evropska ustava?. Ljubljana : Urad vlade RS za informiranje, 2005. 16 str.
9. Konvergenčni program, Dopolnitev Konvergenčnega programa sprejetega maja 2004, Ljubljana : Vlada RS, 2005. 43 str.
10. Konvergenčno poročilo 2004: Uvod in povzetek. Frankfurt : Evropska centralna banka, 2004. 67 str.
11. Konvergenčno poročilo 2004 (pripravljeno v skladu s členom 122(2) Pogodbe). Bruselj : Evropska komisija, 2004a. 10 str.
12. Načrt uvedbe evra. Ljubljana : Banka Slovenije in Vlada RS, 2005. 41 str.
13. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (Maastrichtska pogodba). Maastricht. [URL:<http://www.gov.si/svez/svez-web.NSF/>], 1992.
14. Pomladanska napoved gospodarskih gibanj. Ljubljana : Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, april 2005. 16 str.
15. Pomladansko poročilo 2005. Ljubljana : Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, maj 2005. 159 str.

16. Poročilo o denarni politiki. Ljubljana : Banka Slovenije, april 2005. 52 str.
17. Poročilo o razvoju 2005. Ljubljana : Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2005. 55 str.
18. Poročilo o razvoju 2005. Analitična priloga: Indikatorji. Ljubljana : Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2005a. 103 str.
19. Prednostne naloge Slovenije za delo v Svetu Evropske Unije v letu 2005. Ljubljana : Služba vlade RS za evropske zadeve, 2005. 85 str.
20. Program vstopa v ERM II in prevzema evra. Ljubljana : Banka Slovenije in Vlada RS, 2003. 76 str.
21. Program za učinkovit vstop v Evropsko unijo. Ljubljana: Ministrstvo za finance. 48 str. [URL:http://www.gov.si/mf/slov/proracun/program_vstop_eu.htm], julij 2003.
22. Skupna evropska valuta in Slovenija, 2001. [URL:<http://www.bsi.si.html/projekti/evro/zlozenka2.jpg>], 04.04.2005
23. Statistični portret Slovenije v EU. Ljubljana : Statistični urad RS, 2005. 30 str.
24. Strategic objectives 2005-2009, Europe 2010: A Partnership for the European Renewal: Prosperity, Solidarity and Security. Bruselj : Evropska komisija, 2005. 13 str.
25. Strategija razvoja Slovenije: Osnutek za javno razpravo. Ljubljana : Vlada RS, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2004. 170 str.
26. The Euro. 3 years later. Bruselj : Evropska komisija, 2004. 123 str.
27. The monetary policy of the ECB, 2004. 128 str. [URL:<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/monetarypolicy2004en.pdf>], 25.04.2005
28. Ustava za Evropo: Predstavitev za državljane. Luxemburg : Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, 2004. 28 str.